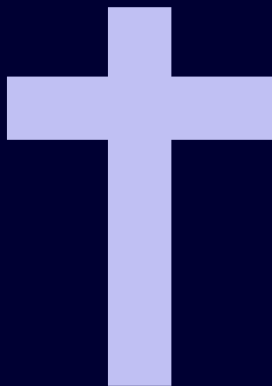

Nongan Hiyan

Portions of the Holy Bible in the Nali Language of Papua New
Guinea

Nongan Hiyan
Portions of the Holy Bible in the Nali Language of
Papua New Guinea
Buk Baibel long tokples Nali long Niugini

copyright © 2008, 2012, 2020 PNG Bible Translation Association

Language: Nali

Translation by: PNG Bible Translation Association

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2022-07-22

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 28 May 2012

1c7cf377-af27-5ad9-9abb-06ab9a468be4

Contents

Markus 1

**Nongan Hiyan
Markus
Iratuluwiy
(English: The Good
Talk Markus
Wrote)
(Tok Pisin: Gutnius
Makus i Raitim)
Nongan Imu**

Nongan imu para puk iye - ***"Nongan Hiyan Markus Iratuluwiy"*** - ara ipa toro, "Iye ara nongan hiyan ta Yesus Kristus, Noru Ngindrai." (1:1) Nondriya puk iye ara Markus iratuluwiy tehe Yesus ara ndramat hamou mepo pwoke tan namandran iya, pe ilahiy para kimbusi melit masih handra-handra. Itiyaniy tehe Yesus ihinuwani hu ndramat iya nongnan pwokeyan pe tahakulan, pe irapiyani hu payit huyau iya pwoke tan, pe ngara kitali kultuw mwomwan tahu ndramat. Yesus ara ipohowe ngalan mbukenan tehe toro: "Noru Ndramat". Pe yiy ipwai tehe kinsa kol pwan para kiyki mwoiwan para kisowani hu ndramat soyon iya (10:45)

Markus ara iratuluwi nongan imu pe itiyani titiye ta Yohanes, ndramat para paptais, pe titiye ta Yesus iwiri paptais, pe titiye ta Sinai

pakipakarawani yiy. Iya-mulan itiyaniy tehe Yesus koyun isikirani hu ndramat mepo huro kuni nopwaran handra-handra, pe isopwat hu pe itiyani nongnan iya kili hu. Mamumu hu ndramira Yesus ara lohongahu kinileu kinna hu melit Yesus iro mbusiy ara pwi yoh. Hapeko huro wiri lohongai kili yiy tahape-tahape.

Pe Markus iratuluwi titiye tehe hu ndramat tiken ara huhingasi Yesus pe huiki nopwaran namandran iya, iya kili yiy. Pe iya hapwen para puk ***Nongan Hiyan Markus Iratuluwiy*** ara itiyani titiye ta Yesus imat pe itine paiwe.

Yohanes, ndramat para paptais, ara iramwanyani saya Yesus*

¹ Aro ara ndroiya nongan ta Yesus Kristus, noru Ngindrai.

² Poropet Yisayah kinratuluwiy pwen ipa toro:

"Yo andre kupwandrisa
pwandrendres to
kimu kili wou,
pe andre kiramwaniyani
sayam.

³ Yoholai itapo iya kol ndrohoyin nepo hapesah aliy pwi, pe ita pwai ipa,

'Koro ramwaniyani saya Yapan,

pe kambusi meresayan kiro mwonen para tokuyan.' "

* 1:: "paptais" iya nongna kol tahu Krik, ara ipa "sumuluwani." Pwen ngala ndramat aro, "Yohanes, ndramat para paptais", iyinganiy tehe yiy ndramat hamou ngara kisumuluwani hu ndramat kiya ndran.

⁴ Pwen pe Yohanes, ndramat para paptais, isarayah pe iro sumuluwani hu ndramat ya pwen te kol ndrohoyin, pe iro pwai iya tahu ndramat para hu karapaiwani kultuwayihu mwomwan kiyau pe hu kawiri *paptais*. Pwen pe Ngindrai andre koyun kisikirani hu pe andre kitali mwomwan tahu kiyau. ⁵ Hu ndramat masih para Yerusalem iyasura hu ndramat para kol hakol-hakol nondriya kol namandran hape Yutiya ara huya kili Yohanes. Hupohowe mwomwan tahu iya ngawan, pwen isumuluwani hu iya Ndran Yortan. ⁶ Yohanes ara koiwen humbusiy iyau yomu hu kamel pe kundrayen ara humbusiy iyau kapilo mbulmwakau. Pe anandri-nan ara hu kaspou pe kunan para yangiy. ⁷ Pe itiyaniy ipa, “Ndramat hamou nakiho ndruwo kamulan, ara pwoke tan pwokeyan pe iho hin kili yo. Yo ara ndramat mwaihei o, pe kunwenei para kutukuruhu pe kutali haina pwelekan pwi. ⁸ Yo urupo sumuluwani wawu iya ndran, hapeko yiy ara andre kisumuluwani wawu kiya Mwoiwan Haiyan.”

Yohanes isumuluwani Yesus

⁹ Lang sih iho aliy, Yesus ipwen te Nasaret, kol hakol ita nondriya kol namandran hape Kaliliy, pe isa kili Yohanes. Pwen isumuluwani yiy iya Ndran Yortan. ¹⁰ Yesus itine iro ndran iropo isa paingan, pe indrou

pwi ko inime yang ite, pe Mwoiwa Ngindrai ituh isa pwan kili yiy tehe pai hamou. ¹¹ Pwen yoholai sahin iyau yang isa ipa, “Wou ara noru pe ndriyo imbuluhi wou. Yo ara upwesani wou namandran iya.”

Sinai pakipakarawani Yesus iro kol ndrohoyin

¹² Indrou pwi, Mwoiwa Ngindrai ipwandrisa yiy iya kol ndrohoyin. ¹³ Iya iyen aliy iya matne lang mahaangui, pe nondriya lang mahaangui ara, Sinai isa pe pakipakarawani yiy. Yesus iro aliy iyasura hu kan puyap, pe hu angelou husa pe husopwat yiy.

Yesus irandroyi mbulyan iro Kaliliy

¹⁴ Yamulan para Yohanes iya nondriya kou, Yesus iya nondriya kol namandran hape Kaliliy pe itiyani nongan hiyan ta Ngindrai. ¹⁵ Ipwai ipa, “Lang kinsa rayah pwen, pe lenge king ta wawu, Ngindrai, ara kinsa pakeh. Wawu karapaiwani kultuwayi wawu pe kapwo-tisingi nongan hiyan.”

Yesus iyoh hu ndramat mahaamou huye ndruwan

¹⁶ Pwen porosih aro, Yesus iro tikai pwaki ndran makaiye namandran ngalan Kaliliy, pe inime hilu ndramat malmou, Simon iyapolo nalin Andruw. Hiluro piye kahu iya Ndran Makaiye Kaliliy, paratesah, hilu

ara ndramat para poya ni. ¹⁷ Pwen Yesus ipwai iya ta hilu ipa, “Walu kasa koho ndruwo, pe andre kuhunuwani walu kasarayah ndramat para poya ndramat.” ¹⁸ Indrou pwi ko, hilu tali kahu ta hilu pe hilu ho ndruwa Yesus.

¹⁹ Yesus iro tikai iya hangoh hape pe inime NdraSepetiy malmou, hamou ngalan Yakopus pe iyapolo nalin Yohanes. Hilu to nondriya ndroi pe hilu ro soro hu kahu tahu. ²⁰ Indrou pwi ko, iyoh hilu pe hilu tali tama hilu, Sepetiy. Tama hilu iyapolo hu ndramiran para mbulen ara huro ndron nondriya ndroi, pe hilu ho ndruwa Yesus.

Yesus irapiyani payit iro ndrita ndramat hamou iya mawen

²¹ Huya kol hakol ngawan ngalan Kapernawum pwen pe iya mwonen lang Sapat* pe Yesus iya nondriya numwa totohun pe ihinuwani hu ndramat. ²² Hu ndramat ariya mwoiwahu ihin iya tan iya nongan iro hinuwani hu yaliy. Kinwong tehe hamou ndramat para hinuwani nongan para pwanou pwi, hapeko iro wong pe nongnan ara pwokeyan iya pe tahakulan. ²³ Indrou pwi ndramat hamou iro nondriya numwa totohun tahu, ara payit iro ndritan, pe iwayeh namandran iya ipa, ²⁴ “Yesus, Yapane Nasaret!

Wou nasahaye yowu? Wou pasa pwokasiyani yowu, ndre? Yo upahasani wou hiyeh - wou ara ndramat haiyan ta Ngindra.”

²⁵ Yesus iwayeh ana payit pe ipa, “Amun o! Pe asa mawen kili yiy.” ²⁶ Payit ileleyani ndramat ara pe iwayeh pwokeyan iya, pe itali yiy.

²⁷ Ndramat masih mwoiwahu ihin pe hamou iro pwai iya ta hamou hupa, “Aripo tesah? Handra nononou howen ara - mepo pwokeyan pe tahakulan iya! Ndramat ara iwong iya tahu payit i, pe huhilingi nongnan.” ²⁸ Pwen pe nolo Yesus pe memelit iro mbusiy ara ingau, pe isilihi kol masih ita nondriya kol namandran hape Kaliliy.

Yesus isopwi nosu Petrus iya hiyan

²⁹ Indrou pwi Yesus, iya sura hu ndramat hayah, hutali numwa totohun husa ngawan, pe huya sura Yakopus pe Yohanes huya seu ta Simon pe Andruw. ³⁰ Huya pe nosu Simon imwa pe sangin ingandrah pe iye pwan. Yesus iya pe indrou pwi hutiyeye ndrainingan. ³¹ Pwen iya, imbultuwe niman, pe isoli yiy itine. Pwen pe mwamwa itali yiy pe ingoh. Pwen ipwokeikei anahu.

Yesus imwanyani hu ndramat soyon iya huya hiyan

* 1:21: Sapat ara lang andrtoyoh para ngohongoh; Eng: Sabbath; TP: Sabat

32 Kol kinipiyah pwen, pe paramwandrai kinna tuh, pwen pe huwiri hu ndramat masih humwa, pe hu ndramat masih mepo hu payit huro ndritahu, ara husa kili Yesus. 33 Hu ndramat masih para kol aro, husawule huro pohomara karam. 34 Yesus irapiyani mwamwa handra-handra tahu ndramat soyon iya, pe irapiyani hu payit soyon iya, huya mawen. Hapeko Yesus isiyi poho hu payit para hu mbuna kawong, paratesah, hupahasani yiy hiyeh.

Yesus irakaiyani kol Kaliliy pe iratiyani nongnan

35 Makohuping para lang sih, pe kol imbungahiy, Yesus itine pe iyau iya kol hape imanun mepo ndramat aliy pwi; pwen iya pe iro totohun. 36 Pwen Simon iya sura yowen hu ara huya ten yiy. 37 Pwen hukahi Yesus pe hupwai iya tan hupa, "Hu ndramat masih huro po ten wou."

38 Yesus ipwai imui iya kili hu ipa, "Worou tukaya hu kol tiken pakeh, para kuya tiyani nongan kiya kili hu yi. Ndroiyin ara ko, usa yaliy." 39 Pwen irikai iya payumwa totohun nondriya Kaliliy masih; pe iro tiyani nongan pe irapiyani hu payit huyau.

Yesus imwanyani ndramat hamou, mepo lepara iro mandrakuyun, isarayah hiyan

40 Pwen ndramat hamou mepo lepara* iro mandrakuyun isa pe itukuruhu iya mbulmara Yesus pe ipa, "Kapa welem kiso, alahiy para asopwiyani yo kuya hiyan."

41 Yesus ara, koyun isikirani yiy, pe iyki niman iya tan pe ipa, "Wele iso. Arayah hiyan." 42 Indrou pwi ko, yeken ihiwin pe sangin iya mwayih.

43 Pwen Yesus ipwandrisa yiy iyau, pe ipwatisingiy iya kili yiy ipa, 44 "Mbuna aranenese kiya kili hamou iya tesah kinsarayah kili wou. Hapeko aya mwonen aya kili hu pris pe ayingingani wou aya kili hu; pe ambusi yukyuk tehe Mose ipwatisingi para kimbusi wou asarayah howen mbulmara Ngindrai. Pwen andre kiyingingani kiya kili hu tehe Ngindrai kinmwaniyani wou." 45 Hapeko pwi; ndramat ara itiyani titiye aro pe ingau iya ngawan iya marakol masih. Pwen tehen toro ko pe Yesus kinlahiy kinna kol ngawan mbulmara hu ndramat pwi. Hapeko yiy iro ndron kol mawen mepo ndramat aliy pwi, pe hu ndramat para kol masih kene ngara hu kasa kili yiy.

2

Yesus imwanyani ndramat hamou sangin imat

1 Lang hayah iyamulan, Yesus imui iya Kapernawum

* 1:40: Eng: leprosy; TP: sik lepra

pe nongan ingau tehe Yesus kinmui kinsa wum. ² Pwen ndramat hitun husawule, pe nondriya seu iyapolo pohokaram kene, masih ara ipep topwei tahu ndramat. Pe Yesus iro tiyani nongnan iya kili hu. ³ Pwen hu ndramat tiken husa, iyapolo hu mahaamou mepo huhiri ndramat hamou sangin imat, ara isa kili Yesus. ⁴ Pe wum indrap tahu ndramat pe hu kanlahiy para kahari ndramat ara kisa pakeh kili Yesus pwi. Pwen pe huhiri yiy iya payandroha wum, pe hurambuskehe payandroha wum hape, pe huyuwani yiy ma nokun iya pwan mbulmara Yesus. ⁵ Pwen Yesus inime lohongahu ipwotisingiy, pe ipwai iya kili ndramat mepo sangin imat ara ipa, “Noru, kuntali mwomwan atam.”

⁶ Hu ndramat tiken para hinuwani nongan para pwahanou hurompwan ara, pe huro lolohonge soyon iro ndriyahu hupa, ⁷ “Teheh tappeh ndramat aro iwong tehen tora? Yiy ipwasimiri Ngindrai, ndre? Ngindrai hamou opu ara ilahiy para kitali mwomwan.”

⁸ Indrou pwi ko, Yesus ara kinpahasani lohongahu pwen iro ndriyan, pe ipwai iya tahu ipa, “Teheh tappeh lohongai ara ita ndriya wawu? ⁹ Sehe nongan ara waison para kupwai kiya ta ndramat sangin

imat? Ara waison para kupa, ‘Kuntali mwomwan atam,’ ndre ara waison para kupa, ‘Atine, awiri nokum pe arikai?’ ¹⁰ Hapeko para wawu kapahasaniy tehe Noru Ndramat ara pwoke ita kili yiy iripo kol pwan para kitali mwomwan tahu ndramat ...” Pwen ipwai iya kili ndramat sangin imat ara ipa, ¹¹ “Yo upwai satam, atine, awiri nokum, pe ayau aya suwem.” ¹² Indrou pwi, itine, iwiri nokun, pe iyau iya mawen mbulmarahu masih. Pwen hu ndramat masih mwoiwahu ihin pe huhuri ngala Ngindrai hupa, “Yowu ara konoho nime memelit tehen tora pwi.”

Yesus iyoh Lepi

¹³ Porosih aro, Yesus iyau imui iya poholeng para Ndran Makaiye Kaliliy, pe hu ndramat hitun iya husa kili yiy pe ihinuwani hu. ¹⁴ Pwen iro tikai iya pe inime ndramat hamou para poya sombulepat para takis* ta kapman.* Yiy ngalan Lepi NdraAlpiyus. Yiy imimpwan ndroho mbulen tan, pe Yesus ipwai iya tan ipa, “Asaho ndruwo.” Pwen pe Lepi itine pe iho ndruwan.

¹⁵ Iyamulan hape, Yesus iro namnam iya seu ta Lepi. Pe hu ndramat para poya takis soyon, iyapolo hu ndramat soyon kultuway-ihu ara mwomwan, huro namnam iyapolo Yesus pe

* **2:14:** Eng: tax collector
 (government of Rome)

* **2:14:** Eng: government (“kapman” refers to the

hu ndramiran. Hu ndramat soyon tehen ara ngara hu koho ndruwan. ¹⁶ Pwen hu ndramira Parisiy tiken para hinuwani nongan para pwahanou, ara hunimeitehe Yesus iro namnam iyapolo hu ndramat kultuwayihu mwomwan pe hu ndramat para poya takis. Pe hupwai iya tahu ndramira Yesus hupa, “Tehen tappeh pe Yesus iro namnam iya sura hu ndramat para poya takis pe hu ndramat kultuwayihu mwomwan?”

¹⁷ Yesus ihilingi hu pe ipa, “Hu ndramat mwaniyehu hiyan ara andre hu kannanime hu ndrokta pwi. Hapeko hu ndramat humwa, hu ara ko ngara hu kayanime hu ndrokta. Yo kunsapara kuyoh hu ndramat kultuwayihu hiyan ara pwi; hapeko yo usa para kuyoh hu ndramat kultuwayihu mwomwan.”

Yesus iwong iya kultuw para kayuh anandrinai

¹⁸ Lang sih, hu ndramira Yohanes pe hu ndramira Parisiy huyuh anandrinai. Pe hu ndramat tiken husa pe hupwai iya kili Yesus hupa, “Paratappeh hu ndramira Yohanes pe hu ndramira hu Parisiy hutora yuh anandrinai, hapeko hu ndramiran, ara konoho yuh tehen tora pwi.”

¹⁹ Yesus ipwai iya tahu ipa, “Kapa hamou ndramat nakipo kowase yesou, tehen

tappeh andre yowen hu kayuh anandrinai tandrohonga iro ndron kili hu? Pwi yoh! Yihu kanlahiy para kayuh anandrinai pwi, paratesah, iro ndron kili hu. ²⁰ Hapeko lang itapo isa andre hu kawiri ndramat kinyesou ara kiya mawen kili hu, pe andre kinto kili yowen hu pwi. Pwen tandrohonga lang ara andre yowen hu kayuh anandrinai.

²¹ Hamou ndramat kinoho sorowe koyau hape howen pe kirapairaniy kiya sura koyau saken ara pwi yoh. Kapa tehen tora, koyau hape howen ara andre kindrohomwiri koyau saken pe kiya mwomwan masih.

²² Pwen tehen aliy o, hamou ndramat andre kinsongorani wain howen kiya nondriya pwisi wain saken ara pwi. Kapa tehen tora, pwen wain howen andre kitaluwe pwisi wain saken; pe wain howen iyapolo pwisi wain saken, ara maluwoh kene andre karahis. Pwen iya lohongai ara ko, hu ndramat ngara kasongorani wain howen kiya nondriya pwisi wain howen opu.”

Yesus iwong para kahaiyani lang Sapat

²³ Lang sih Sapat, Yesus iyapolo hu ndramiran huro tokai nondriya piyang hambut. Pe hu ndramiran huro rih mbuwa wit* hayah. ²⁴ Pwen pe hu Parisiy hunimeitehe, pe hupwai hupa

* 2:23: Eng: grain; wheat (wit) is one kind of grain; TP

toro: “Akanime, paratesah humbusi memelit mepo nonombun iya lang Sapat?”

²⁵ Yesus isomwi hu ipa, “Wawu kannime titiye ta Ndrepit ndre pwi? Titiye ipa tehe Ndrepit iyapolo hu ndramiran anandrinahu pwi pe humundrui. ²⁶ Aro ara irayah imwonen Apiyatar iro ndron payan tahu pris. Pwen Ndrepit isong iya nondriya numwa totohun ta Ngindrai pe iwiri ndrina nohun nonombun. Pwahanou ara ipa tehe hu pris opu andre kayan ndrina nohun ara, hapeko Ndrepit iya pe iya wiri ndrina nohun ara pe iyan pe ihang hu ndramiran i. Wawu nime titiye ara ndre pwi?”

²⁷ Pwen ipwai iyatahu ipa, “Lang Sapat ara isarayah para kisopwat hu ndramat; hapeko hu ndramat para kasopwat lang Sapat, ara pwi. ²⁸ Pwen pe Noru Ndramat ara yiy Yapane lang Sapat.”

3

Yesus imwanyani ndramat hamou niman hakip imat isarayah hiyan, iho nondriya lang Sapat

¹ Porosih aro, Yesus iya nondriya numwa totohun, pe ndramat hamou iro aliy ara niman hakip kinmat. ² Hu ndramat tiken huro ten pohosai para hu kaiki Yesus kiya nongan. Pwen pe huro memerani yiy, paratesah, lohongahu hupa ndre kiya pe kirakultuwani

nima ndramat ara kiya hiyan kiho nondriya lang Sapat. ³ Pwen Yesus ipwai iyata ndramat ara ipa, “Asoro tine mbulmara hu ndramat masih iye.”

⁴ Pwen Yesus isike hu ipa, “Tegah ndrokonan ita pwandrendrehe para pwahanou para Sapat? Kambusi hiyan ndre kambusi mwomwan? Kasopwat ndramat ndre katingundru ndramat kimat?” Hapeko hu ndramat masih, ara huhun o huyen.

⁵ Yesus maran ihiselep iya kili hu, pe ndri nan ilokuh. Inime, tehe ndriyahu kinpwoke, pwen pe ndriyan irang. Pwen ipwai iya ta ndramat aro ipa, “Amwaniyani niman.” Pwen ndramat ara imwaniyani niman pe niman iya hiyan masih tehe mamu. ⁶ Pwen hu Parisiy huya ngawan, pe yihu iyasura hu ndramira King Herot, humburi nongnahu para katen sai pe katingundru Yesus.

Hu ndramat soyon iya huya huhu ndruwa Yesus

⁷ Pwen Yesus itali kol ara iyapolo hu ndramiran, pe huyau huya Ndran Makaiye Kaliliy. Pe hu ndramat soyon iya para kol malkol namandran hape Kaliliy pe Yutiya, ara huhu ndruwan. ⁸ Pe hu ndramat soyo-soyon iya ara, huyau te Yerusalem, Itumeya, haroh para Ndran Yortan, Taya, pe Siton, pe huhu ndruwan, paratesah, huhulong memelit hitun

Yesus iro mbusiy. ⁹ Hu ndramat huro hon huya soyon iya; pwen pe Yesus ipwai iyata hu ndramiran para hu kamwaniyani ndroi hakou mendreheh kiro mweimwei, paratesah, kol ipep pe huro tandrapndrap, pe mahin hu katinihi yiy. ¹⁰ Yesus imbusi hu ndramat hitun iya, huya hiyan, pwen pe hu ndramat humwa iya mwamwa handra-handra, ara huro rasinge hu huropo huya para nimahu kahatek katan. ¹¹ Pe hu ndramat mepo payit iro ndritahu, ara hunime Yesus pe hulah huya pwan huro mbulmaran pe huwayeh namandran iya hupa “Wou ara Noru Ngindrai.” ¹² Hapeko Yesus isiyi poho hu payit para hu mbuna kapohowe yiy hiyeh.

Yesus irakinima hu ndramiran songui pe lumou

¹³ Yesus ingas iya iro sese pahayi sih, pe iyoh hu ndramat mepo inamili hu ko, para hu kasa kili yiy. ¹⁴ Pwen Yesus irakinima hu ndramat songui pe lumou para hu koro sura yiy, pe karayah ndramat para kipwandrisa hu para pohoweya nongna Ngindrai. Pwen pe iyoh hu ara *apotel*.^{*} ¹⁵ Pe iyki pwoke iya tahu para karapiyani hu payit kaya mawen. ¹⁶ Hu ndramat ara, ara ngala hu iye kene: Simon (Yesus iyoh

ngalan handra yi ara Petrus); ¹⁷ Yakopus NdraSepetiy iyapolo nalin Yohanes – Yesus iyoh hilu Powanerkes. Ndroiyi lohonga ngala hilu, iya nongna kol tahu, ara ipa ‘hilu noru korukorong’ – ¹⁸ Andruw, Pilip, Partolomiu, Metiu, Tomas, Yakopus NdraAlpiyus, Tatiyus, pe Simon yiy hamou tahu *Selot*,^{*} ¹⁹ pe Yutas Yiskariyot, mepo iyamulan ipakarawani Yesus.

Hu ndramat para hinuwani pwahanou hupa Yesus ipo mbulyan iyau pwoke ta Sinai

²⁰ Pwen iyau iya nondriya wum hawum, pe hu ndramat soyon iya, ara husa mbultere hu paiwe yi. Pwen pe Yesus iyasura ndramiran hu, hu kanlahiy para hu kangoh hape para hu kanamnam ara pwi. ²¹ Pwen hu ndraisih inwonen ta Yesus huhulong, pwen pe husa pakasa wiri yiy, paratesah, huropa, “Ngou kinwiri yiy.”

²² Hu ndramat para hinuwani nongna pwahanou ara hupwen Yerusalem husa pwan, pe hupa, “Paalsepul^{*} ita ndritan. Pwen pe ita rapiyani hu payit iya mawen, ara iyau pwoke ta yapane hu payit.”

²³ Pwen Yesus iyoh hu husa pakeh kili yiy, pe

^{*} **3:14:** “Aposel” ara iya nongna kol tahu Krik ipa “pwandrendres”; Eng: apostle; Greek: apostellos = “sent one” ^{*} **3:18:** Eng: Simon the Zealot; “*Selot (Zealot)*” iya nongna kol tahu ara ipa “hu ndrokoyirayi sih mepo huiki hu masih iya nongan para pwahanou” ^{*} **3:22:** Paalsepul ara ngala Sinai handra; Eng: Baalzebul is another name for Satan; TP: Belsebul em narapela nem bilong Satan

iwong nongan sahin para pwandritiye iya kili hu ipa, "TeHEN tappeh andre Sinai kirapiyani Sinai? ²⁴ Kapa hu ndramira king hamou hu kahingas mwalinga hu, pe katan kaya malpat, pwen andre hu kanlahiy para hu koro tine pwokeyan pwi. ²⁵ Pe kapa wum hawum kahingas mwalinga hu, pe katan kaya malpat, pwen andre wum ara kinlahiy kiro tine pwokeyan pwi. ²⁶ Pe kapa Sinai kipopahun kiya kili yiy mbukenan, pwen andre yiy kinlahiy kipwokeyani yiy mbukenan pwi. Andre yiy kihipwen masih. ²⁷ TeHEN tora ko, kinlahi ndramat kisong kiya nondriya seu ta ndramat hamou pwokeyan pe kipa-hanowe meltan ara pwi. Kapa pakimbusi tehen tora, andre kiwasi tiriya ndramat pwokeyan ara namu. Pwen kamulan andre kipahana meltan kiro suwen. ²⁸ Upwai ndrokongan sata wawu toro: Ngindrai ilahiy para kitati kultuw mwomwan handra-handra masih, pe nongan handra-handra ngara hu ndramat kapwasimiri hu ndramat kaliy. ²⁹ Hapeko kapa ndramat hamou kipwasimiri Mwoiwan Haiyan, ara andre Ngindrai kinlahiy para kitati mwomwan ariya pwi. Mwomwan aro ara andre kinto-kinto."

³⁰ Yesus ipa toro, parate-sah, hupa, "Mwomwoyou mwomwan ara iro ndritan."

Hiyeh ara tina Yesus pe

nalín hu?

³¹ Pwen tina Yesus iyasura nalin hu husarayah. Husa huro ngawan, pe hupwandrisa ndramat hamou para kiya pwai kiyatan para kisa kiya kili hu. ³² Hu ndramat soyon iya hurahakowan, ara hupwai iya tan hupa, "Tinam, nalim hu, pe pisum hu ara hutora ten wou ngawan."

³³ Yesus isomwi hu pe isike hu ipa, "Hiyeh ndrokongan ara tino pe nali hu?"

³⁴ Pwen maran ihiselep iya kili hu hiyeh hurompwan hu rakaiyani yiy, pe ipa, "Akanime, hu iye ara tino pe nali hu. ³⁵ Kapa sehe ndramat kimbusi namiliwa Ngindrai, yiy ara nali, pisu, pe tino."

4

Yesus iwong nongan pwandritiye iya ta ndramat hamou ipiye peke wit iya pingin

¹ Pwen Yesus iro hinuwani hu ndramat paiwe yi, ngilse ndran makaiye. Pe hu ndramat soyo-soyon iya husa kili yiy. Pwen pe ihis iya nondriya ndroi hakou iho pit, pe impwan aliy. Pe hu ndramat masih ara huro poholeng pwaki ndran makaiye. ² Pe Yesus ihinuwani hu iya nongan pwandritiye soyon. Pwen ipwai iya tahu iya nondriya nongan para hinonou tan ipa, ³ "Wawu kahalingiy! Ndramira mbulya piyang hamou iya piye peke wit

iya piyang tan. ⁴ Yiy iro piye hu peke wit huya, pe tiken paraliy ara hulon huro sai pe hu norukan husa pe huiniy. ⁵ Pe hu tiken i hulon huro ndrita pwan sosolou, mepo pwan soyon kinto aliy pwi. Pe indrou pwi husa mbunehet, paratesah, pwan kinna hangoh mbulun pwi. ⁶ Hapeko tandrohonga paramwandrai ingas, ara ngandraha mwandrai itimwi hu pe huwayiu, paratesah, ngondrohu kansin kanna pwan pwi, pe humang. ⁷ Pe tiken tahu peke wit hulon huya mwalinga hu maskei maporon; pe hu maskei ara huraimwani hu pe hu kanippwai pwi. ⁸ Hapeko tiken tahu mepo hulon, huro pwan hiyan, ara hulek pe huppwai. Hayah huppwai isarayah mapeke tingui, hayah isarayah mapeke anongui, pe hayah ara isarayah mapeke sangat.”

⁹ Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, “Hiyeh mandraingan ara kihilingi nongan iye.”

Ndroiyin tesah pe Yesus iwong iya hu nongan pwandritiye

¹⁰ Iyamulan hape, pe yiy opu iro mweimwei pe ndramiran hu huya pe hu rahakowan, iyapolo hu ndramat hayah i, pe husike yiy iya nongan pwandritiye ara. ¹¹ Pe ipwai iya tahu ipa, “Nongan kokohon para kili King Ngindrai ara kinsa kili wawu. Hapeko hu ndramat

hutora ngawan, melit masih urupo pwai ara itapo iya kili hu iya pwandritiye nongan opu. ¹² Pwen pe,

andre hu koro ten, hapeko andre hu kankahiy pwi;

pe andre hu koro hilingiy, hapeko andre hu kanpahasaniy pwi.

Kapa pwi, matisan hu karapaiwani hu pe Ngindrai kitali mwomwan tahu.”

Ndroiyi nongan pwandritiye iya ta ndramat ipiye peke wit iya pingen

¹³ Pwen Yesus isike hu ipa, “Wawu kanpahasani nongan pwandritiye iye pwi, ndre? Pwen andre wawu kapahasani ndroiya nongan masih ita nongan pwandritiye tehen tappeh i? ¹⁴ Akahalingiy; ndramat para piyeya peke wit ara ihasi nongna Ngindrai. ¹⁵ Hu peke wit mepo hulon huro sai ara tehe ndramat hayah mepo huhulong nongna Ngindrai, pe indrou pwi Sinai isa pe iwiri nongan mepo kiniykiy iro kili hu iya mawen. ¹⁶ Pe hu peke wit tiken hulon huro ndrita pwan sosolou ara tehe ndramat hayah mepo huhulong nongan, pe indrou pwi huwiri pe hupwes iyaliy. ¹⁷ Hapeko ngondrohu ara kinsin hiyan pwi, pe huro hape kopu. Pwen kapa nopwaran tiken kiwiri hu, ndre kapa hu ndramat kapwasimiri hu kiyau

ndroiya nongna Ngindrai, ara kindrou pwi ko, andre hu kayos. ¹⁸ Pwen hu peke wit tiken hulon huya mwalinga hu maskei maporon, ara tehe hu ndramat huhulong nongan, ¹⁹ hapeko hulohongani melit soyo-soyon iya para kol pwan, pe sombulepat ipakarawani hu pe lohongahu imeu iyaliy, pe hunamili melit handra-handra - pwen pe melit masih tehen tora, ara iraimwani nongna Ngindrai pe kinippwai pwi. ²⁰ Hapeko hu peke wit hulon iya pwan hiyan ara tehe hu ndramat mepo huhilingi nongan pe hupwotisingi nongan ara, pwen huppwai. Hayah ara huppwai husarayah matin-gui, pe hayah mannongui, pe hayah masangat.”

Hu ndramat hu konho kulani ngana mwan pwi

²¹ Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, “Iya hiyan para ndramat hamou kiwiri mwan kisa pe kikulani ngana mwan kiya pahandra pwelekei ndre kiya pahandra sousou? Ara pwi yoh! Hiyan para kiykiy kiro ndrita keyau. ²² Melit masih ita kohon ara andre kamulan kisarayah ngawan, pe melit hundrutuhiy, ara andre kamulan kiro yelan. ²³ Hiyeh mandraingan ara kihilingi nongan iye.”

²⁴ Pwen pe ipwai iya tahu paiwe ipa, “Mara wawu kiro melit masih wawu

kanhilingiy. Tanonoye mepo wawu nakaikiy kiya kili hamou, tanonoye tehen tora ko ara andre kimui kisa kili wawu kihisoule ko yi - pe andre kiho hin hape. ²⁵ Hiyeh mepo meltan soyon, andre kipo sura meltan ara. Hapeko hiyeh mepo meltan pwi, ara hape mendreheh imira kili yiy andre hu kawiriy topwei kiyau.”

Nongan pwandritiye para hu mbuwakei hulek

²⁶ Pwen ipa, “Kultuwayi King Ngindrai ara pwen tehe ndramat hamou ipiye mbuwakei pe ilon iya ndrita pwan. ²⁷ Ping iro matin pe lang itine ipo mbulyan, hapeko mbuwakei iro lek pe iro mandra, pe ndramat ara ikowu tehen tappeh irayah. ²⁸ Pwan mbukenan ara ihingini hu mbuwakei pe hulek, pwen iyamulan huppwai. Yowin isarayah, pe iyki nonowen, pwen iyamulan iyki sangin. ²⁹ Pwen iro mwonen mbuwakei iman, indrou pwi ndramat ara iwiri semen pe isondritiy, paratesah, lang para rihyan kinsarayah pwen.”

Nongan pwandritiye iya peke mastet

³⁰ Pwen Yesus iwong paiwe ipa, “Yorou andre tukapa tesah kiya kultuwayi King Ngindrai? Sehe nongan pwandritiye andre tukatiyaniy para kiyinganiy?

* **4:31:** peke mbuwa mastet ara mendreheh masih tehe peke mbuwa walah; Eng: mustard seed

³¹ Ara tehe peke mbuwa *mastet*.^{*} Peke mbuwa mastet ara mendreheh masih iya kili hu mbuwakei masih mepo ngara kayuk. ³² Hapeko kapa tukahas mbuwa *mastet*, pwen andre kimandra kiya namandran kili hu kei masih para piyang. Ndrandran ara namandran pe ilahi hu norukan hu kaya pe kapwili numwahu kiho aliy."

Nongna Yesus masih ara pwandritiye ko

³³ Yesus ngara kiwong kiya nongan pwandritiye soyon iya tehen tora ko, mepo ilahi lohongahu. ³⁴ Nongan masih iro wong iya kili hu, ara ngara kiwong kiya nongan pwandritiye ko; kinho wong ngawan pwi. Kapa yiy pe hu ndramiran o hu koro, pwen ngara kitiyani melit masih kileu.

Yesus ipwai pe nohai namandran imaito

³⁵ Piyahon para lang ara, pwen ipwai iya kili hu ndramiran ipa, "Tukayau kaya ndran makaiye haroh."

³⁶ Hu ndramiran huhis huya ndroi mepo Yesus iro aliy, pe hutali hu ndramat soyon huro ndron pe huyau. Pe hu ndroi hayah ara huya surahu yi. ³⁷ Pwen nohai namandran ingas pe nowei iro talon iya nondriya ndroi, pe ndroi ara pakeh kisomun.

³⁸ Pe Yesus iye kuwi ndroi pe iyki payan iye ndrita wayung pe kinmatin turut. Hu ndramiran huhingini

yiy pe hupa, "Ndramat Para Hinonou, pakeh worou nakayuh ara; alohongani worou ndre pwi?"

³⁹ Pwen itine pe ipwayi nohai, pe ipwai iya kili nowei iro talon ipa, "Mosun! Awayis!" Iwong ihipwen pe nohai imaito pe ndras imat.

⁴⁰ Pe ipwai iya kili hu ndramiran ipa, "Paratappeh pe wawu noh? Wawu kanpwotisingi lohongai pwi, ndre?"

⁴¹ Pwen hunoh mimirihu, pe hamou iro sok hamou ipa, "Aripo sehe ndramat? Nohai pe nowei kene ara hilu hilingi nongnan i!"

5

Yesus irapiyani hu payit soyon iro ndrita ndramat hamou

¹ Pwen Yesus iyapolo ndramiran hu, hutali Ndran Makaiye Kaliliy haroh, pe huya haroh yapwen te kol namandran hape ngalan Kerasa. ² Huyarayah o,

pe Yesus iropo isa mawen nondriya ndroi, pe ndramat hamou isa mawen nondriya ngarasou para tona ndramat. Ndramat ara payit iro ndritan, pe isa pe ipuhunani Yesus. ³ Pe yiy ngara kiro matin nondriya ngat sou ariya, pe kinlahi hamou para kiwasi yiy kiya wasiu ndre malkei handra-handra pwi. Konan kapa hu kawasi yiy kiya malkei haiyen^{*} ndrahandringon, hapeko

^{*} 5:3: Eng: chain (iron rope); TP: sen

malkei masih ara kinlahiy pwi ko. ⁴ Hu kanwasi yiy pwen lang soyon kinna iya wasiu pwokeyan iya. Huwasi niman pe ndrikan iya kondrei humbusiy iyau haiyen, pe malkei haiyen i,* hapeko kinlahiy pwi yi. Masikene ara, ara indrohombwiri hu topwei, pe hamou kinlahiy para kipwahatini yiy pwi masih. ⁵ Lang pe ping sih tehe sih ngara kihombui ngarasou sih kiya sih pe ngondron sih kiya sih, pe ngara kilommei pe kisondriti yiy mbukenan kiya pat.

⁶ Yiy inime Yesus iho ndron mwanan hape, pe ingap isa kili yiy, pe itukuruhu pe itumbuwe ngundrun iya ngondro ndrika Yesus. ⁷ Pe iwayeh namandran iya ipa, “Yesus, Noru Ngindrai Paingan Iya, wou nasa sahaye yo? Upwai tisingiy satam iya ngala Ngindrai, mbuna ambusi mwomwan sato.” ⁸ Iwayeh toro, paratesah, Yesus kinpwai kinna tan ipa, “Wou payit mwomwan, asa mawen kili ndramat ara.”

⁹ Pwen Yesus isike yiy ipa, “Wou ngalam hiyeh?”

Pe ipwai ipa, “Ngolo Hundram,* paratesah, yowu soyon iya.” ¹⁰ Pwen yiy iro kekeyani Yesus para mbuna kirapiyani yihu payit

mwomwan kaya mawen kili kol namandran ariya.

¹¹ Pwen hu puw hitun iya, ara huro susuwan iya sese pahayi haroh pakeh kili hu. ¹² Pwen pe hu payit hurakekeyani Yesus para kirapiyani hu kaya kili hu puw ara, pe kaya nondriyahu. ¹³ Pwen Yesus isomwi hu. Pwen hu payit mwomwan hutali ndramat ara pe huya nondriya hu puw. Ndromwoya hu puw ara iho pakeh malpou (2000). Pe hu puw ara huwop turut, hulai mbusupahiya, pe huya yos huya ndran makaiye. Pwen pe huya mut pe humat topwei.

¹⁴ Hu hangna puw hunime pe huwop turut, pe huya tiyan yiy iya kol ngawan pe hu kol mendreheh pakeh kili hu. Pwen pe hu ndramat para hu kol ara husa nim sehe melit irayah. ¹⁵ Pwen husarayah husa kili Yesus, pe hunime ndramat mepo mamu hu payit soyon iya iro ndritan, ara kinsuluyani yiy kinna koyau, pe lohongan kinileu pe irompwan. Pwen hunime ndramat ara pe hunoh pwokeyan iya. ¹⁶ Hu ndramat mepo hunime melit masih kinsarayah ara, hutiyani melit masih kene irayah iro kili ndramat mepo payit iro ndritan; pe hutiyani titiye tahu puw i. ¹⁷ Pwen

* **5:4:** Eng: fetters/shackles and chains; TP: hankap na sen * **5:9:** Iya nongna kol tahu Krik, ngalan “Hundram” (Latin/Greek: “Legion”) iyinganiy tehe hu payit soyo-soyon iya hutora ndrita ndramat ara. Eng: Legion; a Roman legion was a large group of soldiers; sometimes there were 5,000 to 6,000 men in one legion.

pe hurakekeyani Yesus para kitali kolohu pe kiyau kiya mawen.

¹⁸ Pwen Yesus iro his nakiya nondriya ndroi, pe ndramat mepo mamu payit iro ndritan, ara irakekeyani Yesus para kihis kiya sura yiy. ¹⁹ Hapeko Yesus ara ipa pwi iya tan, pe ipwai iya tan ipa, “Amui aya kili ndramiram hu, pe apwai kiya tahu kiya melit masih Yapan kinmbusiy pwen kinsa kili wou, pe atiyani koisirai tan mepo kinsopwat wou kinnaliy.” ²⁰ Pwen ndramat ara iyau iya kol namandran hape Tekapolis* pe iro tiyani melit masih Yesus kinmbusiy kinna kili yiy. Pe hu ndramat ara huhilingiy pe huteleh mwomwan.

Yesus ihingini mbunah hamou imat, pe imwanyani pihin hamou niman iyahatek iya payakoiwen

²¹ Pwen Yesus imui iya ndran makaiye haroh pe hu ndramat soyon iya huya rawuwure hu huro sura yiy. Pe huro pakeh pwaki ndran makaiye, ²² pe ndramat hamou ngara kimu kiya numwa totohun isa; yiy ara ngalan Yairus. Tandrohonga inime Yesus, ilah iya pwan ngondrokan. ²³ Pe irakekeyani yiy ipa, “Noru pihindrahin ara imwa kinna mwomwan masih, pe pakeh nakimat. Asa pe aiki nimam

kiya kili yiy pe asopwi yiy pe andre kingoh pe kiro mwalen.” ²⁴ Pwen Yesus irikai iyapolo yiy.

Pe hu ndramat soyon iya hurikai sura yiy, pe hundrap pe huro rasinge hu. ²⁵ Pe pihin hamou iro mwalinga hu ara mwamwa ndrai iro kili yiy ipoo iya matne hayou songui pe luwoh. ²⁶ Iropo iya nime hu ndrokta soyon, hapeko huroiyki ngandrahan namandran iya imui iya kili yiy. Pe sombulepat tan masih iro kili yiy, ara iro piyaniy topwei o mwaihei iya kili hu. Hapeko mwamwa tan ara kinhipwen pwi yoh; iro wiri yiy iya mwomwan masih. ²⁷ Pihin ara ihilong titiye ta Yesus, pwen pe isa iho yau mwalinga hu ndramat soyon iya ara. Yiy isa pakeh ndruwa Yesus pe niman iya hatek iya payakoiwen. ²⁸ Yiy mbukenan ipa, “Kapa kuiki nimo ko kiya hatek kiya payakoiwen, pwen andre kurayah hiyan.” ²⁹ Pwen tandrohonga niman iya hatek iya koiwe Yesus, indrou pwi ko, mwamwa tan ihipwen; pe hingorou tan ihingorowei tehe mwamwa ndrai ara kinhipwen pe kiningoh.

³⁰ Indrou pwi ko, Yesus ihingorowei tehe pwoke kintali yiy kinna mawen, pe irapaiwani yiy pe isike hu ndramat ipa, “Hiyeh ndrokonan

* **5:20:** “Tekapolis” iya nongna kol tahu Krik ara ipa ‘kol namandran makolo songui’; Eng; the Decapolis was a league of ten free cities.

niman isa koiwe?"

³¹ Pwen hu ndramiran husike yiy hupa, "Parat-appéh asikei tora? Animei, hutopo tandrapndrap sura wou."

³² Hapeko Yesus maran ihiselep pe iroten hiyeh ndrokonan imbusiy. ³³ Pwen pihin ara ipahasani sehe melit kintayah kili yiy, pe inoh pe ilelen. Pwen ilah iya pwan ngondroka Yesus pe itiyani melit masih ndrokonan kintayah kili yiy iya ngawan kili Yesus.

³⁴ Pe Yesus ipwai iya kili yiy ipa, "Noru, anpwotisingi lohongam, pwen pe wou ansarayah hiyan pe aningoh. Ayau pe ndriyam kiwayis pe lohongam kiro hiyan. Nopwaran tam masih ara kintali wou."

³⁵ Yesus iro wong manau pe hu ndramat tiken husarayah. Hu ndramat ara, huyau seu kili Yairus, husa pe hupwai iya tan hupa, "Norum pihin kinmat pwen. Konan. Mbuna arakekeyani ndramat para hinonou ara manau para kisa."

³⁶ Yesus iro hilingi hu, hapeko kiniyki ndraingan kinna nongnahu pwi. Pe ipwai iya kili Yairus ipa, "Mbuna anoh; apwotisingi lohongam opwi."

³⁷ Pe irandranga hu ndramat masakene para hu mbuna kaya sura yiy. Hu ndramiran matimou opu - Petrus, Yakopus, pe iya sura nalin Yohanes - hu ara ko, ipa hiyan para hu

kaya sura yiy. ³⁸ Huyarayah iya seu ta Yairus pe Yesus inimei tehe hu kanpiye hu kinna ndriyang; pe huro rang turut pe ngaliya hu iropo iya namandran iya. ³⁹ Pwen Yesus iya nondriya seu pe ipwai iyatahu ipa, "Paratesah wawu rang pe ngaliya wawu ara iya namandran iya? Mbunah ara kinimat pwi; yiy ara ita matin opu." ⁴⁰ Pe huhaisani nongnañ.

Pwen irase hu masih huya ngawan, pe iwiri tama mbunah pe tinan, iyapolo ndramiran hu matimou, huya nondriya hapeleheh mepo mbunah iyen aliy ara.

⁴¹ Pwen imbultuwe nima mbunah ara pe ipa, "Talita, koum." Iya nongna kol tahu, ara ipa toro: "Pihindrahin, upa, atine." ⁴² Indrou pwi ko, pihindrahin ara itine pe irikai. Pihindrahin aro, ara hayou tan songui pe luwoh. Pe hunimei, mwoiwahu ihin, pe hunuun. ⁴³ Pwen Yesus ipwatisingi nongnan iya kili hu para hu mbuna karane-nese sehe melit irayah. Pe ipwai iya tahu para hu kahang pihindrahin ara hape anandrinai.

6

Hu Nasaret ara welehu imai ta Yesus

¹ Yesus itali kol ara pe imui iya kolon, pe hu ndramiran huro ndruwan huya yi. ² Iro lang para Sapat sih, pe Yesus itiyani nongan iya nondriya

numwa totohun. Hu ndramat soyon iya huhilingi yiy pe mwoiwahu ihin iya nongnan, pe hupa, “Ndramat ara, iwiri nongan ara ipwen aleheh? Lohongai hira kili yiy ara sehe lohongai? Pe hu ndraikiya pwoke mepo ita pwaingani hu, ara iyau aleheh? ³ Yiy ara ndramat para pwilya seu, ndre? Yiy ara noru Mariya, pe nalin hu ara Yakopus, Yosep, Yutas, pe Simon, ndre? Pe pisun hu, hutopo sura tou iye yi, ndre?” Pwen welehu imaitan.

⁴ Yesus ipwai iya kili hu ipa, “Poropet hamou, kapa kiro kol mawen ara, andre hu karanuhuyani yiy. Hapeko kapa kiya ndroiya kolon imwonen, pe nondriya hu ndrayen pe hu hapat ara, andre hu kantanuhuyani yiy pwi.” ⁵ Pwen pe kinimbusi ndraikiya pwoke namandran iya kol ara pwi; hapeko iyki niman iya ndrita hu ndramat hayah humwa, pe isopwoyani hu hungoh. ⁶ Pe koyun indrap iya tahu ndramat hu kanpwotisingi lohongai pwi.

Yesus iyki mbulen iya kili ndramiran hu songui pe lumou

Pwen Yesus iya makaiye hu kol hakol-hakol pe iro tiyani nongan. ⁷ Pwen iyoh hu ndramiran songui pe lumou husa kili yiy, pe ipwandrisa hu malmou-malmou. Pe iyki pwoke iya kili hu, para hu payit mwomwan hu kahalingi nongnahu.

⁸ Pe iwong pwokeyan iya tahu para hu kasap nes opu, hapeko hu mbuna kasap hu melit handra-handra yi - tehe ndrina nohun, tehe ndrop, tehe singayai kiro ndropwa singayai - melit masih tehen ara, konan. ⁹ Ipa hiyan para hu kaiki haina pwelekahu, hapeko ipwai para hu mbuna kakun sulyahu malsap. ¹⁰ Pe ipwai iya kili hu ipa, “Kapa wawu kasarayah kaya kol hakol ara, pe akaya nondriya seu hawum, pwen akoro nondriya seu ara ko, kipoo wawu katali kol ara. ¹¹ Hapeko kapa akaya kol hakol pe yihu kahambuwalihu tawawu, pe hu kanwiri wawu kaya nondriya suwehu pwi, pe hu kanhilingi nongna wawu pwi, pwen akatali kol ara; pe tandrohonga pakataliy, akaratolohani pwelendrika wawu. Pwen andre hu kawiri koran.”

¹² Pwen hu ndramiran ara huya pe hutiyani nongan iya kili hu ndramat, hupa, “Wawu karapaiwani ndriya wawu.” ¹³ Pe hurapiyani hu payit soyon iya mepo iro kili hu ndramat, pe hutumwi ndraikeyi iya mandrakuyu hu ndramat soyon iya mepo humwa, pe humbusi hu hungoh pe husarayah hiyan.

Herot ipa ndre Yesus ara Yohanes ndramat para pap-tais

¹⁴ Pwen King Herot ihilong, paratesah ngala Yesus kiningau marakol masih. Ndramat tiken hupa ndre

Yohanes, ndramat para paptais, ara kintine, pe iripo mbusi hu ndraikiya pwoke ara.

¹⁵ Pe hu tiken hupa, “Yiy Eliyah, ndre?” Pe hu tiken hupa, “Yiy ara poropet hamou, tehe yihu poropet para koluw.”

¹⁶ Hapeko Herot ihilong pe ipwai ipa, “Yohanes, mepo koluw usondriti koyun, ara mahapo kinsa tine yi!”

¹⁷ Titiye ta Herot isondriti koyu Yohanes ara ipa toro: Koluw Herot mbukenan kinpwai, pe huwasi Yohanes pe huiki yiy iya nondriya kou. Imbusi tora, paratesah, Herot ara kinwiri nambuyu nalin Pilip, ngalan Herotiyas, iya nambuyun. ¹⁸ Pe Yohanes ngara kipwayi Herot ipa, “Nongan para pwahanou ipa ara nonombun para awiri nambuyu nalim.” ¹⁹ Pwen Herotiyas lohongan imwa ta Yohanes pe pakitingundrun, hapeko kinlahiy pwi, ²⁰ paratesah, Herot ara inoh ta Yohanes. Herot ipahasaniy tehe Yohanes ara ndramat imwonen pe haiyan, pe ngara kipenani Herotiyas para mbuna kimbusi hapesah kiya tan. Tandrohonga Herot ngara kihilingi nongna Yohanes, yiy ngara kilolohonge soyon pe ndriyan ara iporu; hapeko yiy ara ngara kinamiliy para kihilingi nongnan i.

²¹ Napwai, iyamulan hape, lang para Herotiyas kimbusi

lohongan isa rahihini lang namandran sih. Lang ara, hu nakapwesani lenge Herot mepo tinan imwalahiy iya tan.* Pwen Herot ipo yon sih iya tahu namandran tan para mbulen, iyapolo hu ndramat huhu hin tahu ndram, pe iya sura hu yapane kol Kaliliy. ²² Pwen huro namnam pe noru Herotiyas pihin isa nondriyan, pe iho ndran iya mbulmara Herot pe yowen hu, pe iluwi lohongahu. Pwen King ipwai iya ta pihindrahin ara ipa, “Kapa asike yo kiya sehe melit anamiliy, andre kuikiy.” ²³ Pe ipwatisingiy iya tan ipa, “Upwai ndrokonan isa tam, kapa asike yo kiya hapesah andre kuikiy kisa tam; pe kapa asike yo para kuramburingi pwane, andre kuramburingiy pe kuiki haroh mwanye satam.”

²⁴ Pwen noru Herotiyas ara iya pe isike tinan ipa, “Sehe melit ndrokonan andre kusoyingiy kili Herot?”

Pwen tinan ipa, “Asoyingi paya Yohanes, ndramat para paptais.”

²⁵ Indrou pwi, pihindrahin aro ihimbuh iya kili King pe ipa, “Yo unamili paya Yohanes, ndramat para paptais. Aikiy kiya nondriya sih pwelekei, pe kisa kili yo mahapo ko.”

²⁶ Pihindrahin ipa toro, pwen pe King ara ndriyan ipworu namandran iya.

* 6:21: Eng: birthday

Hapeko ilohongani nongnan mamu kinpwatisingiy kinna mbulmara yowen hu mepo huro namnam sura yiy, pe mbuwalin para kipa pwi kiya soksok ta pihindrahin ara. ²⁷ Indrou pwi, King ipwandrisa makundrayen hamou mepo ngara kitin-gundru hu ndramat, kiya pe kiwiri paya Yohanes kisa. Pe makundrayen ara iya pe isondriti paya Yohanes iro nondriya kou. ²⁸ Pwen iykiy iya nondriya pwelekei sih, pe ihiriy iya kili pihindrahin ara. Pwen pihindrahin ara isap iya kili tinan, Herotiyas. ²⁹ Hu ndramira Yohanes huhulong, pwen huya sap nombuwen pe huya roniy iya ngat sou.

Hu ndramat mayipou (5,000) hunamnam

³⁰ Pwen iyamulan hu aposel humui husa mbultere hu yasura Yesus. Pe hutiyani hu mbulen humbusiy, pe hu melit masih huhinuwani hu ndramat iyaliy. ³¹ Pe Yesus iya sura hu ndramiran hu pakaya namnam, hapeko hu ndramat soyon iya huropo huya husa, pwen pe hu kanlahiy para kanamnam pwi. Pwen ipa, “Worou opu tukayau kaya hape lohawayin, pe tukaya hangong hape.”

³² Pwen huya his ndroi hakou pe yihu ko huya kol hape ndrohoyin hira mawen. ³³ Hapeko hu

ndramat soyon iya hunime hu huyau pe huyirowe hu. Pwen hu ndramat soyon iya huyau kol namandran masih pe hungap pe huya rayah imu iya hapeleheh mepo Yesus pe hu ndramiran hu nakasaliy. ³⁴ Pwen Yesus ituh ndroi iya pwan, pe inime hu ndramat soyo-soyon iya hu kansa huro. Pe Yesus ara koyun isikirani hu, paratappeh, yihu ara tehe hu sipsip mepo ndramat para hangna hu pwi. Pwen Yesus ihinuwani hu iya memelit soyon iya.

³⁵ Pwen kol iro piyah masih pe hu ndramira Yesus husa kili yiy, pe hupwai iya tan hupa, “Kinipiyah pwen, pe yorou turopo kol ndrohoyin. ³⁶ Kiya, hiyan para apwai katahu ndramat para hu kayau kaya kol topo pakeh, pe kaya sou anandrinahu.”

³⁷ Yesus ipa, “Wawu ka-hang hu anandrinai.”

Pwen husok yiy hupa, “Wou apa ndre hiyan para yowu kaya sowani ndrina nohun, pe yowu kayaikiy kanahu pe hu kainiy? Anandrinai ara, andre kenen kirayah tehe kene ndramat hamou ngara kiwiri non-driya walah mandrolwoh!”*

³⁸ Hapeko Yesus isike hu ipa, “Ndrina nohun ara, masahayeh ita? Wawu kaya nimei.”

* **6:37:** sombulepat para sowani ndrina nohun ara namandran iya; Eng: “200 denarii,” or “8 months of a man’s wages”

Pwen huya nimei ihipwen, pe husa pwai iya tan hupa, “Ndrina nohun ara mayimah, pe iyapolo ni malmou.”

³⁹ Pwen Yesus ipwai iya kili hu ndramiran para hu karawurani hu ndramat koro ndrokoyirayi sih-sih, pe hukampwan ndrita ndromndriu salau. ⁴⁰ Pwen humpwan tasangat-tasangat pe yimingui-yimingui iro ndrokoyirayi sih-sih. ⁴¹ Pwen Yesus iwiri ndrina nohun mayimah pe ni malmou ara, pe maran iya paingan pe irawuloh iya ta Ngindrai. Pwen iramburingi ndrina nohun pe iykiy iya kili hu ndramiran para hu katainganiy kata hu ndramat masih. Pwen iramburingi ni malmou pe itainganiy iya tahu masih kene yi. ⁴² Hu ndramat masih hunamnam pe isihihu. ⁴³ Pwen hu ndramira Yesus huwiri ndrop mandropwa songui pe luhat pe hunihi ndritike ndrina nohun pe ni iyaliy pe hupep. ⁴⁴ Hu ndramat kamai mwanye mepo huiniy, ndromwoyahu ara mayipou (5,000).

Yesus irorikai ndrita ndran makaiye

⁴⁵ Indrou pwi, Yesus irakalahani hu ndramiran hukaya nondriya ndroi, para hu kaya koro mu kili yiy kaya kol Petsaita, ita haroh para ndran makaiye. Pe yiy opu iro mulan para kipwandrisa hu ndramat hu kayau. ⁴⁶ Iyamulan para hu

kaniyau topwei, yiy iyau iya ngondron sih pe iya totohun.

⁴⁷ Iro piyah pe ndroi iya iho ndrokolo ndran makaiye pe Yesus hamou o ara iro ndron pwan. ⁴⁸ Yesus inimei tehe nohai imum te ngondroi isa, pe hu ndramiran ara huro lowayani hu iya pahau pwokeyan iya. Isorohi lang pe Yesus irikai ndrita ndran makaiye isa kili hu. Iro tikai isa, pe pakiramwaitini hu, ⁴⁹ hapeko hu ndramiran hunime yiy iro tikai ndrita ndran makaiye iropo isa, pe hupa ndre yiy ara hamou mwomwoyou. Pwen huwayeh, ⁵⁰ paratesah, yihu masih hunime yiy pe hunoh mimiri hu.

Indrou pwi ko, pe iwong iya tahu ipa, “Wawu mbuna kanoh! Aripo yo ko; ndriya wawu kipwoke.” ⁵¹ Pwen Yesus ihis iya nondriya ndroi kili hu pe nohai imaito. Hu ndramiran ara mwoiwahu ihin namandran iya, ⁵² paratesah, hu kanime sehe melit imbusiy iya ndrina nohun, hapeko lohongahu ara kinileu pwi. Lohongahu iro ndrap manau.

Yesus imwanyani hu ndramat soyon iya humwa huro Kennesaret huya hiyan

⁵³ Pwen yihu singondriti ndran makaiye huya haroh, pe husarayah husa kol hakol ngalan Kennesaret, pe huwasi ndroi iro aliy. ⁵⁴ Pwen iro mwonen huro ndroi husa pwan, pe indrou pwi, hu ndramat huyirowe

Yesus. ⁵⁵ Pwen hungap huya nondriya hu kol ara kene, pe huya wiri hu ndramat humwa, pe husap hu iya pulukuw, pe husa hapeleheh mepo hu hilingiy tehe Yesus iro aliy. ⁵⁶ Pe hu kol namandran, hu kol mendreheh, pe hu kol masih mepo Yesus irikai topwe aliy, ara huwiri hu ndramat masih humwa huya ndroho pehei. Pe hurakekeyani Yesus para kipa hiyan para nimahu kiya payango koiwen. Pe hu ndramat masikene humbusiy tehen tora, ara husarayah hiyan.

7

Pwahanou ta Ngindrai iramwaitini nongna tumburou hu

¹ Hu Parisiy tiken iyapolo hu ndramat tiken para hinuwani pwahanou, ara hu pwen te Yerusalem husa pe hurahakowa Yesus.

² Pe hunimei tehe hu ndramira Yesus hayah ara huro namnam, hapeko hu kansingani nimahu pwi,* tehe nongan para pwahanou kinpwai. ³ Hu Parisiy pe hu Yutah masih ara ngara hu karanuhuyani kowase tum-buhu para singaya nimahu, tehe kapa hu kansingani nimahu pwi, pwen andre hu kanlahiy para kanamnam pwi. ⁴ Pe kapa hu koro pehei pe hu kamui kasa, pe hu kansombungi hu pwi, ara

andre hu kannamnam pwi. Pe ngara hu koro ndruwa kultuwayi tumbuhu tiken para koluw kinna yi, tehe ngara hu kasingani pweniu, kohoi, pe pwelekei.

⁵ Pwen pe hu Parisiy pe hu ndramat para hinuwani pwahanou husok Yesus hupa, "Paratappéh, pe hu ndramiram ara hu konoho ndruwa kultuwayi tum-burou hu pwi, pe nimahu kas o pe hunamnam?"

⁶ Pwen Yesus isomwi hu ipa, "Poropet Yisayah kinrakinima wawu pwen, tehe wawu ara ndramat para pwandrandraman. Yiy iratuluwi nongan koluw kinna, pe ipa toro:

'Hu ndramat masih iye ara ngara hu kahari ngolo kiya pohohu ko mwai-hei,

hapeko ndriyahu pe lo-hongahu ara hu tora mawen kili yo masih.

⁷ Husa pohowe pwahanou tahu ndramat para kol pwan opu, pe hupa, "Ariyo ara nongna Ngindrai."

Tehen tora ko, ngara hu katotohun o mwaihei kisa kili yo.'

⁸ Akanime, wawu ara kantali topwe pwahanou ta Ngindrai, pe wawu tora mbultuwe tisingi kultuwayi hu ndramat para kol pwan opu."

* **7:2:** Iya lohonga hu Parisiy ara, nima hu ndramira Yesus ara hukas, paratesah, kas ara nonombu mbulmara Ngindrai. Pwen pe hu Parisiy ara ngara hu kasingani nimahu kimu, pwen hu kanamnam.

⁹ Yesus ipwai iya tahu ipa, “Wawu pahasani pohosai hiyan para kahan-drisoni nongna Ngindrai kiya mawen, pe ngara wawu koho ndruwa kultuwayi wawu mbukenan. ¹⁰ Tehe Mose ipa, ‘Kahaiyani tama wawu pe tina wawu,’ pe ‘kapa hiyeh kiten ana taman ndre tinan, andre karayi yiy kimat.’ ¹¹ Hapeko wawu ngara kapwai kapa, ‘Kapa hamou ndramat masombulepat ndre melit para pakisopwat taman pe tinan kiyaliy, hapeko ipwai iyata hilu ipa, “Sombulepat iye ara kuntandrangan kinna ta Ngindrai,” ¹² pwen wawu kanpa hiyan para kapwokarani taman pe tinan pwi. ¹³ Tehen tora ko pe wawu pwalngani nongna Ngindrai pe wawu tora tokuyani kultuwayi kowase tumbu wawu hu ko. Pe ngara wawu kambusi hu kultuw soyon iya tehen tora ko.”

Kultuw mepo iro nondriya ndramat iya ngawan ara ngara kipwalngani hu ndramat iya mbulmara Ngindrai

¹⁴ Pwen Yesus iyoh iya kili hu ndramat soyon iya mepo huro ariya ipa, “Wawu masikene, kahalingi nongno pe kalohongan y ka hiyan. ¹⁵ Melit iro ngawan pe iya nondriya ndramat, ara kinlahiy para kipwalngani ndramat pwi. Hapeko melit

iro nondriya ndramat pe isa ngawan, ara ko ilahiy para kipwalngani ndramat. ¹⁶ Wawu hiyeh mandrainga wawu, akahalingi nongan iye.”*

¹⁷ Pwen Yesus itali hu ndramat soyon ariya, pe iya nondriya seu. Pe hu ndramiran huya sike yiy iya ndroi y lohongai para pwandritiye ara. ¹⁸ Pe Yesus isomwi hu ipa, “Lohonga wawu indrap, ndre? Wawu tana wawu pwi tehe hu memelit iro ngawan pe iya nondriya ndramat, ara kinlahiy para kipwalngani ndramat pwi, ndre? Hapeko melit iro nondriya ndramat o pe isa ngawan, ara ilahiy para kipwalngani ndramat. ¹⁹ Paratappah, melit iro ngawan pe iya nondriya ndramat ara kinhopo kinna neren pwi; hapeko iya iro puran opu, pe isa mawen nombuwen.” (Tehen tora ko, ara Yesus iyingani y tehe anandrinai masih ara hiyan opu para kaniyai.)

²⁰ Pwen Yesus iro wong manau, ipa, “Melit mepo iro nondriya ndramat isa ngawan, ara ngara kipwalngani ndramat. ²¹ Yo upa, melit handra-handra iro lohonga ndramat pe isa ngawan ara hu melit tehe toro kene: hu lohonge mwomwan, tandroindroi, pahana, taya ndramat imat, ²² kultuw para pilah iya

* **7:16:** 7:16 Nongan sahin iye, “Wawu hiyeh mandrainga wawu, akahalingi nongan iye.”, ara koluw kinto puk ta Markus pwi.

kili hu yesowai, pe kultuw para kalimiri, pe hu kultuw mwomwan handra-handra, pe pwasoyou, mbusihisi, ndrangsai, pwaturut, sikiye, pe ngou. ²³ Hu melit masikene mwomwan tora ara iro nondriya ndramat pe isarayah ngawan, pe ngara kipwalngani ndramat kiya mbulmara Ngindrai.”

Pihi Ponisiya hamou ipwotisingi Yesus

²⁴ Pwen Yesus itine pe itali kol ara, pe iya pakeh kol hakol ngawan ngalan Tayar.* Yiy iya pe isong iya nondriya seu hawum, pe yiy mbuwalin para hamou ndramat kipahasaniy tehe yiy iya iro aliy; hapeko yiy ara kinlahiy para kikohon kili hu pwi yoh. ²⁵ Indrou pwi ko, pihin hamou ihilingi nongan tehe Yesus iro aliy. Pihin ara ma norun hamou pihin mepo payit iro ndritan, pwen pe ihileh isa, pe itukuruhu iya ngondro ndrika Yesus. ²⁶ Pihin iye ara hamou pihi Krik, pe tinan para kol namandran hape Ponisiya, ita nondriya kol namandran iya Siriya. Pe yiy isok Yesus pwokeyan iya para kirapiyani payit kiya mawen ndrita norun pihin.

²⁷ Hapeko Yesus ipwai iya tan ipa, “Hu mbunah kanamnam pe kahamosuhu namu; kinna hiyan para kawiri anandrinahu mbunah pe

kapiyaniy kana hu mwiya ara pwi.”

²⁸ Pwen pihin ara isomwi yiy ipa, “Ndrokonan, Yapan; hapeko hu mwiya mepo ngara hu koro pahandra keyau, ara ngara hu kaini konkonu hu mbunah i.”

²⁹ Pwen Yesus ipwai iya tan ipa, “Wou anpa tora, hiyan; amui ayau. Payit ara kintali norum.”

³⁰ Pwen imui iya wum, pe inime norun iye matin nokun, pe payit ara kintali yiy pwen.

Yesus isopwi ndramat hamou ndraingan iyui pe nongnan ikokot

³¹ Pwen Yesus itali kol mepo pakeh kol ngawan Tayar ara, pe iya pwen te kol namandran Siton pe ilai iya Ndran Makaiye Kaliliy. Pwen irikai iya nondriya kol namandran hape mepo hupohowei Tekapolis.*

³² Pwen hu ndramat hayah huwiri ndramat hamou isa kili Yesus; ndramat ara ndraingan iyui pe nongnan ikokot. Pe hurakekeyani Yesus para kiyki niman kiya ndritan.

³³ Pwen Yesus iwiri ndramat ara iya mawen kili hu ndramat soyon, pe iyki ndrakupweniman iya ndrainga ndramat ara. Pwen isokombunuh iya nimam i, pe iyki niman iya hatek iya kalame ndramat ara.

³⁴ Pwen pe mara Yesus

* **7:24:** Tayar pe Siton; Tok Krik/Greek & Eng: Tyre and Sidon * **7:31:** “Tekapolis” ara ipa “hu kol namandran masongui”; Eng: Ten Cities; TP: 10-pela bikpela taun. Anime 5:20.

itandras iya paingan, pe itereyani yiy pe ihiri ngohan. Pwen ipwai iya kili ndramat ara ipa, "Eppata!" Nongan aro iya nongna kol tahu ara ipa, "Kileu!" ³⁵ Indrou pwi, pe ndrainga ndramat ara ileu, pe melit mepo irandrikipiri kalamen ara itan, pe iwong ileu.

³⁶ Pwen Yesus irandrokomat anahu pwokeyan iya, para hu mbuna katiyaniy kiya ta hamou. Yesus iropa toro, hapeko huro pwoke para hukaya pe kapwaharai manau. ³⁷ Pwen hu ndramat masih huhilingi nongan ara, pe mwoiwahu ihin turuwehu. Pe hupa, "Hu melit masih kinimbusiy ara hiyan o. Hu ndramat ndraingahu iyui, ara hurahihilong. Pe hu ndramat pohohu pwi, ara hu kanwong topwei."

8

Hu ndramat mahaapou hunamnam

¹ Pwen iho porosih aro, hu ndramat soyon iya husa tawuwure hu paiwe, pe anandrinahu pwi. Pe Yesus iyoh hu ndramiran husa, pe ipwai iya kili hu ipa, ² "Yo koyu isikirani hu ndramat iye. Huropo sura yo lang maroyoh pwen, pe anandrinai pwi. ³ Pe kapa kupwandrisa hu kamui kaya wum mamundruwahu, pwen andre marahu kawuh pe andre hukaya yos kaya sai, paratesah, hayah tahu ara hupwen mwanan husa."

⁴ Pwen hu ndramiran husomwi yiy pe hupa, "Worou turopo kol ndrohoyin, pe andre tukawiri ndrina nohun kiyau aleheh kisa, para tuka-hang hu ndramat masikene tora kaliy?"

⁵ Pe Yesus isike hu ipa, "Ndrina nohun ita kili wawu, ara masahayeh?"

Pe hupa, "Manandrtoyoh."

⁶ Pwen Yesus ipwai iya kili hu ndramat masih para hu kampwan pwan. Pwen iwiri ndrina nohun manandrtoyoh ara, pe irawuloh; pwen iramburingiy, pe iyki iya kili hu ndramiran para hu katainganiy kiya kili hu ndramat masih. Pwen hutainganiy. ⁷ Pe anahu ni hayah mendreheh iro sura hu yi. Pwen Yesus iwiri hu pe irawuloh, pe ipwai iya tahu ndramiran para hu kaya tainganiy.

⁸ Pwen hu masih huyan pe humosuhu. Iyamulan hu ndramiran hurawurani ndritike anandrinai tahu iyawule, pe hunihiy iya ndrop manandrtihat. ⁹ Pwen ndromwoya hu ndramat masih kene huro ara iho pakeh mahaapou (4,000). Pwen ipwandrisa hu huyau. ¹⁰ Pe indrou pwi Yesus ihis iya nondriya ndroi iyasura ndramiran hu, pe huyau huya pwen te kol naman-dran hape Talmanuta.

Yihu Parisiy husok Yesus iya ndraikiya pwoke tan

¹¹ Hu Parisiy husa pe humu iya ndroiya takokowai iyapolo Yesus. Hu

pakanohonou yiy, pwen pe husike yiy para kimbusi handra ndraikiya melit kiyau paingan, para kipwaingani pwoke ta Ngindra. ¹² Yesus ihiri kunuwen pwokeyan iya, pe ipa, "Teheh tappeh pe hu ndramat para mahapo hu pakanime ndraikiya melit? Upwai ndrokonan isata wawu, andre yihu kannime handra ndraikiya melit pwi." ¹³ Pwen Yesus itali hu pe ihis iya nondriya ndroi paiwe, pe humui huya haroh para ndran makaiye.

Nongan pwandritiye para yis tahu Parisiy pe ta Herot

¹⁴ Pwen hu ndramiran koyuhu irut iya ndrina nohun, pe hu kanwiry kinsa surahu pwi. Ndrina nohun sih opu iro nondriya ndroi surahu. ¹⁵ Pe Yesus ipa nongan pwandrendrehe ipa, "Mara wawu kiro yis tahu Parisiy pe yis ta Herot i."

¹⁶ Pwen pe huro pwahulhun mwalanga hu ko, pe huro pa, "Matisan ndrina nohun pwi pe ita wong tora."

¹⁷ Hapeko Yesus kinpa-hasaney pwen sehe nongan huro wong yaliy. Pwen ipwai iya tahu ipa, "Teheh tappeh wawu tora pwahulhun tehe ndrina nohun pwi? Wawu kannime ndre kanpahasaniy mapwi ko? Pe ndrinya wawu ndripon iya yesah? ¹⁸ Ma mara wawu, hapeko wawu konoho nimnim pwi, ndre? Pe ma ndrainga wawu, hapeko wawu konoho hihilong pwi,

ndre? Koyu wawu kintut, ndre? ¹⁹ Tandrohonga uramburungi ndrina nohun mayimah iya kili hu ndramat mayipou ara (5,000), pwen wawu nihi ndritiken iya ndrop masahayeh?"

Pe hupa, "Songui pe luhut."

²⁰ "Pe tandrohonga uramburungi ndrina nohun mandrtoyoh iya kili hu ndramat mahaapou ara (4,000), pwen wawu nihi ndritiken iya ndrop masahayeh?"

Pe hupa, "Manandrtihat."

²¹ Pwen ipwai iyatahu ipa, "Lohonga wawu kinleu mapwi ko, ndre?"

Yesus imwanyani mara ndramat hamou para Petsaita iyoh ara iya hiyan

²² Yesus iya sura ndramiran hu huyarayah huya kol mendreheh Petsaita. Pe hu ndramat tiken huwiri ndramat hamou maran iyoh isa kili yiy. Pe hurakekeyani Yesus para kiyki niman kiya ndrita ndramat ara. ²³ Pwen Yesus imbultuwe nima ndramat mepo maran iyoh ara, pe iluwi yiy pe hiltali kol mendreheh ara hilya ngawan. Pwen Yesus isokombunuh iya mbulmaran, pe iyki niman iya ndritan. Pwen isike yiy ipa, "Anime handra melit, ndre pwi?"

²⁴ Ndramat ara maran itandras pe ipa, "Unime hu ndramat, hapeko nimnim tahu ara tehe hu kei hutora tikai huya-husa."

25 Pwen Yesus iyki niman paiwe iya mara ndramat ara. Pe maran inim, pe isarayah hiyan paiwe, pe inime memelit masih ileu. 26 Pwen Yesus ipwandrisa yiy iyau iya wum pe ipa, “Mbuna amui aya nondriya kol mendreheh ara.”

Petrus ipohowe Yesus tehe yiy hiyeh

27 Pwen Yesus iyapolo hu ndramiran huyau huya kol hayah mendreheh, pakeh kili kol ngawan Sisariya Pilipai. Huro tokai sai huya, pe Yesus isike hu ipa, “Akapwai sato, hu ndramat masih hutora pa yo ara hiyeh?”

28 Pwen hupwai hupa, “Hu hayah hupa wou Yohanes, ndramat para paptais; pe hu hayah i hupa wou Eliyah; pe hu hayah i ara hupa wou hamou tahu poropet.”

29 Pwen Yesus isike hu ipa, “Pe wawu mbukena wawu, wawu pa ndre yo hiyeh?”

Pwen Petrus ipwai ipa, “Wou ara Kristus.”*

30 Pwen Yesus ipwanohowanihu para hu mbuna katiyaniy kiya kili hamou tehe yiy hiyeh.

Yesus ipa andre kimat pe kitine paiwe

31 Pwen Yesus iro hinuwani hu tehe Noru Ndramat ara, andre kiya nondriya hu ngandran soyon, pe andre hu yapane kol, hu namandran tahu pris, pe

hu ndramat para hinuwani pwahanou ara, andre hu kahamwisinani yiy, pe andre hu karayi yiy kimat; pe lang maroyoh khipwen, andre kisa tine paiwe. 32 Pe itiyani nongan ara iya ngawan kili hu. Pwen Petrus iwiri yiy iya ngelsen, pe ipwayi yiy.

33 Hapeko Yesus irapaiwani maran iya kili ndramiran hu, pwen ipwayi Petrus ipa, “Sinai, asaya ndruwo! Anyau ndruwa lohonga Ngindrai pwi. Ata yau ndruwa lohonga ndramat opu.”

34 Pwen Yesus iyoh hu ndramat masih husa kili yiy, iyapolo hu ndramiran, pe ipwai iya tahu ipa, “Kapa hamou ndramat pakiho ndruwo, pwen kiyki yiy kiya pwan masih, pe kikuni kei tondrih tan, pe kiho ndruwo. 35 Paratesah, kapa hamou ndramat pakimbul-tuwe mwoiwan kiro manau kili yiy, pwen mwoiwan andre kitali yiy pe andre kimat. Hapeko kapa hamou ndramat kilohongani yo, pe kirikai kiya nongan hiyan ato, pe kitali mwoiwan kisa kili yo, pwen ndramat ara mwoiwan andre kiro hiyan.

36 Kapa hamou ndramat kiwiri melit masih para kol pwan kiro kili yiy, hapeko mwoiwan kitali yiy pe kimat, pwen melit masih kene ara andre kisopwat yiy tappeh?

37 Sehe melit ndrokongan ndramat hamou ilahiy para

* 8:29: “Kristus,” iya nongna kol tahu Krik, ara ipa “Ndramat mepo Ngindrai irakiniman.”

kiykiy para kisuliyani taleh tan kimui? ³⁸ Pe kapa hamou ndramat kimasi to pe kimasi kiya nongno kiya nondriya hu lang mwomwan aripo - hu lang para kultuw mwomwan pe pilah ara - ara andre Noru Ndramat kimasi ta ndramat ara yi, kiya lang mulan - kirahihini lang para yiy nakisa, kapolo ngana Taman pe kapolo hu angelou haiyan."

9

¹ Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, "Upwai ndrokongan sata wawu, hayah ta wawu topo tine iye, ara andre kanmat mapwi, kipoo Ngindrai kipwaingani yiy tehe king kiya sura pwoke tan."

Nombuwe Yesus isarayah handra masih

² Pe lang manonoh ihipwen, Yesus iwiri Petrus, Yakopus, pe Yohanes huya polo yiy, pe iluwi hu huya ngondron sih paingan. Yihu kopu huya pe huro aliy. Pe mandrakuyu Yesus ipiy iya mbulmarahu. ³ Pwen pe koiwen ara isarayah pallen pe ngannganan iya. Kinlahi hamou ndramat para kol pwan kisingani koyau kisarayah pallen tehen tora pwi. ⁴ Pe Eliyah iyasura Mose ara hilsarayah hilsa mbulmarahu, pe hilro wong iyasura Yesus.

⁵ Pe Petrus ipwai iyata Yesus ipa, "Ndramat Para Hionou, hiyan masih para yowu koro iye. Pwen yowu kapwili yopai matiwi -

hawum atam, pe hawum ta Mose, pe hawum ta Eliyah." ⁶ Petrus ipa toro, paratesah, hunoh mimirihu, pe ikowu sehe nongan para kiwong kiyaliy.

⁷ Pwen komkom isa pe iramburuhi hu, pe yoholai sahin iyau nondriya kokom ipa, "Iye ara noru mepo ndriyo imbuluhi yiy masih. Wawu kahalingi yiy."

⁸ Indrou pwi pe marahu ihiselep, pe hu kannime hamou pwi; Yesus ko iro surahu.

⁹ Pwen hutali ngondron pe huro tuh nakamui kasa pwan, pe Yesus ipwatingiy iya tahu tehe mbuna hu kanese ndrainga hamou kiya sehe melit hunime, kipoo Noru Ndramat kitine pe kitali kimat. ¹⁰ Humbultuwe tisingi nongan ara, pe huro wong mwalinga hu hupa, "Nondriya nongan, ara ipa tesah ndrokongan - 'kitine pe kitali kimat?'"

¹¹ Pwen husok Yesus hupa, "Tehen tappeh pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ngara hu kapwai tehe Eliyah andre kisa mu?"

¹² Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, "Nongan ara ndrokongan; Eliyah andre kimu kisa pe kimwaniyani memelit masih. Hapeko tehen tappeh nongan ita nongna Ngindrai koluw kinpwai tehe Noru Ndramat andre kikuni ngandran pe andre hu ndramat kapwasimiri yiy?" ¹³ Hapeko

upwai sata wawu toro: Eliyah ara kinsa pwen. Pe hu kanmbusi kultuw handra-handra kinna kili yiy, tehe pweheriyan mepo hu kantatuluwiy koluw mamu kinna kinpwainganiy.

Yesus irapiyani payit iro ndrita mbunah kamai hamou

¹⁴ Pwen Yesus iyasura hu matimou ara, humui husarayah husa kili hu ndramiran hayah i; pe hunime hu ndramat soyon iya hurahakowahu. Pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou hayah, huro takekei iyasura hu ndramira Yesus. ¹⁵ Pe indrou pwi, hu ndramat ara huho nime Yesus ko, pe huteleh mwomwan, pe hungap huya, pe hupuhunani yiy.

¹⁶ Pe Yesus isike hu ipa, "Wawu tora takekei iyapolohu ara ndroiyan tesah ndrokonan?"

¹⁷ Ndramat hamou iro mwalinga hu isomwi Yesus ipa, "Ndramat Para Hionou, yo uwiri noru kamai isa kili wou, paratesah, payit para pohomum iripo ndritan. ¹⁸ Kiro mwonen lang para memelit mwomwan ngara kikohis kiya ndritan, ara ngara kimbultuwe yiy pwokeyan pe kipiyan yiy kiya pwan. Pe ngara mbusas kiro wet pohon, pe kiyantani koltan, pe mandran kisiyan. Usok hu ndramiram para hu karapiyan yiy kiyau, hapeko hu kanlahiy pwi."

¹⁹ Pwen Yesus iwong imui iya kili hu ipa, "O wawu

hasap para mahapo; ndriya wawu kinpwotisingiy pwi? Maporosahayeh ndrokonan andre kuro sura wawu? Mwalaiheh andre kuro kuni nopwaran ta wawu ko? Kiya, awiri mbunah kisa kili yo."

²⁰ Pwen huwiri mbunah ara iya kili Yesus. Payit ariya inime Yesus pe indrou pwi ilusani mbunah ara iya mwomwan; ipiyani yiy iya pwan pe iro tiri pwan, pe iro ndrihisani yiy, pe mbusas iro wet pohon.

²¹ Pwen Yesus isike taman ipa, "Maporosahayeh kintayah kili yiy?"

Pe taman ipa, "Yiy mamentreheh o, pe irayah. ²² Lang hitun kinna ngara kipiyan yiy kiya mwan pe ndran kene, pakitingundrun kimat. Hapeko kapa alahiy para amwaniyan yiy, pwen koyum kisikirani yolu pe asopwat yolu."

²³ Pe Yesus ipwai iya tan ipa, "'Kapa alahiy?' Melit masih andre kisarayah kapa ndramat hamou kilohongan yiy pwokeyan pe kipwotisingiy."

²⁴ Indrou pwi, tama mbunah iwayeh ipa, "Yo upwotisingi lohongo; hapeko lohongo ara mulai opu. Asopwat yo ka lohongai!"

²⁵ Pwen Yesus inime hu ndramat soyon huro ngap husa pakeh kili hu, pwen iwayeh ana payit ara, pe ipwai iya tan ipa, "Wou payit para pohomum pe ndrainga pwi, upwatingiy satam, atali yiy aya mawen, pe

mbuna amui asa ndritan paiwe.”

²⁶ Pwen payit ara iwayeh iya namandran masih, pe mbunah ara iro lokuwai pwokeyan iya. Pwen payit isa mawen kili yiy. Pe mbunah imbueyi tehe kinimat pwen. Pe hu ndramat soyon iya hunime yiy pe hupa ndre kinimat.

²⁷ Hapeko Yesus iyki niman iya kili yiy pe isoli yiy, pe itine.

²⁸ Yamulan paraliy Yesus iya nondriya seu, pe hu ndramiran husok yiy kokohe hupa, “Tehen tappeh yowu kanlahiy para karapiyani payit ara pwi?”

²⁹ Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, “Melit masih kinlahiy para kimbusi melit tehen iye kiyau pwi; hapeko totohun opu* ilahiy.”

Yesus iwong paiwe (maporolusap) tehe andre kimat pe kitine paiwe

³⁰ Pwen hutali kol aro pe husayau nondriya kol namandran hape Kaliliy. Pe Yesus ara mbuwalin para hamou ndramat kipahasani sehe kol ndrokongan huro aliy, ³¹ paratesah, yiy iro hinuwani hu ndramiran. Yesus ipwai iya tahu ipa, “Noru Ndramat ara andre hu kaiki yiy kiya tahu ndramat pe andre hu katingundrun. Hu katingundrun kihipwen, pwen kiya masan lang maroyoh andre kitine paiwe.” ³² Hapeko hu

ndramiran ara hu kanpahasani ndroiya nongan ara pwi, pe hunoh para kasok yiy kiyaliy.

Hiyeh iho hin?

³³ Pwen husarayah husa Kapernawum pe husoro nondriya seu, pe Yesus isike hu ipa, “Wawu rotokai sai wawu sa, pe wawu ro takekei iya nongna tesah?” ³⁴ Hapeko humun opu, paratesah, huro pwen sai husa pe huro takekei mwalinga hu para hiyeh tahu ita hin.

³⁵ Pwen Yesus impwan pe iyoh hu ndramiran songui pe lumou husa kili yiy, pe ipwai iya tahu ipa, “Kapa hamou tawawu nakisarayah kihohin, pwen andre kiyki yiy kisa pwan masih, pe kirayah tehe pwandrendres para kisopwat hu ndramat masih.”

³⁶ Pwen iwiri mbunah mendreheh hamou, pe iyki yiy iro tatine mwalinga hu. Pe ipwokarani yiy iro niman, pe ipwai iya tahu ndramiran ipa, ³⁷ “Kapa sehe ndramat kimbusi hiyan kiya kili mbunah mendreheh hamou tehen iye, kiya ngolo, pwen imbusi hiyan isa kili yo; pe hiyeh kimbusi hiyan sato, ara kinmbusiy sato ko pwi, hapeko imbusiy iya ta hiyeh mepo ipwandrisa yo pe usa.”

Ndramat kinpo mwomwan satorou pwi, ara yiy kowaserou

* **9:29:** Hu puk Paipel tiken para koluw hupa, “... totohun pe yuhuyuh.”; Eng: “... prayer and fasting”

³⁸ Pwen Yohanes ipwai ipa, “Ndramat Para Hinonou, yowu nime ndramat hamou iro rapiye hu payit huyau iya ngalam. Pe yowu pwayi yiy para mbuna kimbusiy, paratesah, yiy hamou para kinye ndrubarou pwi.”

³⁹ Hapeko Yesus ipwai ipa, “Wawu mbuna kapwayi yiy. Kapa ndramat hamou kimbusi ndraikiya melit kiya ngolo, pwen kinlahiy para kipwahaltani yo kileh pwi. ⁴⁰ Kapa ndramat hamou kinhingasi rou pwi, pwen yiy ara para sura tou. ⁴¹ Pe kapa sehe ndramat kinime wawu ndramira Kristus, pe kihang wawu hape ndran wawen kiya ngolo, pwen upwai ndrokongan, kene mbulyan ara andre kintali yiy pwi.”

Kultuw mwomwan ngara kipwalngani lohongarou

⁴² Pe Yesus ipwai ipa, “Kapa hamou mbunah kipwotisingi yo, pwen mbuna hamou ndramat kimbusi yiy kiyos kiya kultuw mwomwan. Kapa ndramat hamou kimbusiy tehen tora, pwen kene tandroindroi tan ara hiyan para hu kandruyani pat sih namandran kiya koyun, pe kapiyani yiy kiya ndras. Hapeko kenen ndrokongan nakiwiry, ara mwomwan masih. ⁴³⁻⁴⁴ Kapa nimam hakai kimbusi wou ayos aya kultuw mwomwan,

pwen hiyan para asondriti nimam ara kiyau. Hiyan para aya paingan kapolo nimam hakai o. Matisan aya kapolo nimam malkai pe hu kapiyani wou aya kol mepo mwan kinoho mat pwi.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Pe kapa ndrikam hakai kimbusi wou ayos aya kultuw mwomwan, pwen hiyan para asondriti ndrikam ara kiyau. Hiyan para aya paingan kapolo ndrikam hakai o. Matisan aya kapolo ndrikam malkai, pe aya kol mepo mwan kinoho mat pwi.* ⁴⁷ Tehen aliy opu, kapa pekemaram sih kimbusi wou ayos aya kultuw mwomwan, pwen hiyan para ahasingi pekemaram ara kiyau. Hiyan para wou aya paingan kapolo pekemaram sih o, pe aya kol kokohon mepo King Ngindrai italiy. Matisan wou aya kapolo pekemaram malwoh kene pe hu kapiyani wou aya kol mepo mwan kinoho mat pwi. ⁴⁸ Kol ara,

‘wiy ipep italiy pe hu konoho mat pwi.

Pe mwan ita yat aliy yi, ara andre kinto-kinto.’

⁴⁹ Pe ndramat masih andre mwan kitimwi hu tehe ndras ngara kimbusi melit kirayah haiyan.

⁵⁰ Ndras ara hiyan, hapeko kapa ndras kankanan pwi, pwen andre tukambusi tesah

* **9:43-44:** Hu Puk Paipel tiken para koluw, ara 9:44 italiy pe ipwai tehe 9:48 ipa toro: “Kol ara, wiy ipep italiy pe hu konoho mat pwi. Pe mwan ita yat aliy yi, pe andre kinto-kinto.” * **9:45-46:** Hu Puk Paipel tiken para koluw, ara 9:46 italiy pe ipwai tehe 9:48 ipa toro: “Kol ara, wiy ipep italiy pe hu konoho mat pwi. Pe mwan ita yat aliy yi, pe andre kinto-kinto.”

para kana ndras kimui kisa? Pwen wawu kasarayah tehe ndras, pwen pe ndriya wayis kiro nondriya wawu masih.”*

10

Yesus iwong iya kultuw para yesou imut

¹ Pwen Yesus itali kol ara, pe iya kol namandran hape Yutiya, pe iya singondriti Ndran Yortan iya haroh. Pwen hu ndramat soyon iya husa mbultere hu porosih i. Pe ihinuwani hu iya nongna Ngindrai, paratesah kultuwayin ara tehen tora ko.

² Hu Parisiy hayah husa kili Yesus pe yihu pakapakarawani Yesus kiya nongan sahin. Pwen husike yiy hupa, “Nongan para pwahanou ta Ngindrai, ipa hiyan para kamai hamou kitali yesou tan?”

³ Yesus isomwi hu ipa, “Mose ipa tappeh iya nongan para pwahanou isa kili wawu?”

⁴ Pe hupwai hupa, “Mose ara kinipa hiyan para ndramat hamou kiratuluwi sahin nongan para yesou kimut, pe kiykiy kiya kili nambuyun pe kirase yiy kiyau.”

⁵ Hapeko Yesus ipwai iya tahu ipa, “Mose ipahasaniy tehe ndriya wawu ara ipwoke, pwen pe yiy iratuluwi nongan pwahanou ara isa kili wawu. ⁶ Hapeko koluw, koluw mamu kinna,

Ngindrai imangsani hu ndramat malpat - kamai pe pihin. ⁷ “Tehen tora ko kapa kamai kitali taman pe tinan pe kipo hamou pihin kisarayah nambuyun, pwen andre nombuwe hilu kasarayah hapat o.” ⁸ Pwen tehen tora ko hilu konto tehe malmou pwi; mahapo nombuwe hilu kansarayah hamou o. ⁹ Pwen sehe melit Ngindrai kinsokomburaniy tisingiy ara, mbuna hamou kisondritiy.”

¹⁰ Pwen humui huya nondriya seu i, pe hu ndramira Yesus husok yiy porosih i iya lohongai ara. ¹¹ Pe Yesus ipwai iya tahu ipa, “Kapa hamou kamai kitali yesou tan, pe kipo hamou pihin paiwe yi, ara ipo pilah pe irandroyani nambuyun. ¹² Pe tehen aliy o, kapa hamou pihin kitali yesou tan pe kipo hamou kamai paiwe yi, ara ipo pilah pe irandroyani nambuyun.”

Yesus ipwai para hu katali hu mbunah kasa kili yiy

¹³ Hu ndramat hayah huwiri hu mbunah mendreheh husa kili Yesus para Yesus kiyki niman kiya ndritahu. Hapeko hu ndramiran hunimeï pe hupwayi hu ndramat ara. ¹⁴ Pwen Yesus inimeï tora pe ndriyan kinipwes pwi pe ipwayi hu ndramiran ipa, “Wawu katali hu mbunah mendreheh kasa kili yo, pe

* **9:50:** Ndroiyi lohongai para nongan ita 9:49-50 ara kinileu hiyan pwi. (Nongan para “ndras”; Eng: salt; TP: sol)

mbuna akapenani hu; paratappeh, kol ta king Ngindrai ara kolohu ndramat mepo tehe hu mbunah mendreheh toro. ¹⁵ Upwai ndrokongan isa ta wawu, kapa hamou ndramat kinwiri kultuw hiyan ata King Ngindrai tehe hu mbunah iye pwi, pwen kinlahiy para kisong kiya nondriya kolo King Ngindrai pwi masih.” ¹⁶ Pwen ipwokarani hu mbunah husa ndrahasa niman, pe iyki niman iya ndritahu pe itoholi hu.

Ndramat hamou menenan soyon iya ara iwong iyapolo Yesus

¹⁷ Pwen Yesus itine irotokai iya iho sai, pe ndramat hamou ingap isa pe itukuruhu iya mbulmaran, pe isok yiy ipa, “Ndramat Hiyan Para Hinonou, yo andre kumbusi tappeh para mwoiwo kileh pe andre kinto-kinto?”

¹⁸ Pwen Yesus ipwai ipa, “Paratappeh wou apohowe yo hiyan? Hamou hiyan pwi. Ngindrai, yiy hamou opu, ara hiyan. ¹⁹ Wou anpahasani nongan para pwahanou pwen, ara ipa toro: mbuna arayi ndramat kimat, mbuna apo pilah, mbuna apahana, mbuna apwasoyou pe apakarawani hamou ndramat kiya nongan, mbuna apokoiwe, pe ahaiyani tamam pe tinam.”

²⁰ Pe ndramat aro ipa, “Ndramat Para Hinonou, manoru wihou to ko isa

matne mahapo, pe kumbusi melit masih atapohowe ara.”

²¹ Yesus maran iya kili yiy pe ndriyan imbuluhi yiy, pe ipwai iya tan ipa, “Melit handra ko ita ndron para ambusiy. Ayau aya, pe aya pehei pe asowani meltam masih pe ateingani sombulepat kiya kili hu ndramat meltahu pwi. Kapa ambusi tora, pwen wou andre awiri melit hiyan iya kiro kol paingan. Pwen asaho ndruwo.”

²² Ndramat aro ihilingi nongan ariyo pe mbulmaran ikohut pe iyau iyapolo ndriya pworu, paratappeh, memeltan ara soyon iya.

²³ Pwen Yesus maran iya kili hu ndramiran pe ipwai ipa, “Hu ndramat mepo meltahu soyon iya, ara ingandrah pwokeyan iya para hu kaya nondriya kol hiyan ata King Ngindrai.”

²⁴ Ipa toro, pe hu ndramiran mwoiwahu ihin iya nongan. Hapeko Yesus ipwai paiwe ipa, “Wawu noru, ndramat hiyeh mepo iyki ndriyan iya meltan soyon iya, ara ingandrah para kiya nondriya kol hiyan ata King Ngindrai.

²⁵ Ingandrah para kamel hamou kisong kiya ngara kannih para sosoro, hapeko iya ngandrahan iya para ndramat mepo meltan soyon iya, kiya nondriya kol hiyan ata King Ngindrai.”

²⁶ Hu ndramiran ara mwoiwahu ihin namandran

iya pe huro wong mwalinga hu ko hupa, “Kapa tehen tora, pwen andre hiyeh ndrokonan kilahiy para kiwiri taleh mepo andre kinto-kinto?”

²⁷ Pwen Yesus maran iya kili hu pe ipa, “Isa kili hu ndramat ara hupo ndrit; hapeko iya kili Ngindrai, ara pwi. Melit masih iya waison opu iya kili Ngindrai.”

²⁸ Pwen Petrus iwong iya kili Yesus ipa, “Kiya, animei; yowu kantali melit masih topwei para koro ndruwam.”

²⁹ Pe Yesus ipa, “Upwai ndrokonan isa kili wawu; kapa sehe ndramat kilohongani yo pe nongan hiyan, pe kitali suwen, ndre nalin hu, ndre pisun hu, ndre taman, ndre tinan, ndre norun hu, ndre pwenen, ³⁰ pwen andre yiy kipo suluya melit soyon iya, kirayah tehe sangat, andre kirayah kili yiy mahapo iripo kol pwan. Ngindrai andre kiyki melit soyon iya andre kiramwaitini melit para koluw. Andre ndramat ara kiwiri suluya seu, suluya nalin, suluya pisun, suluya tinan, suluya norun, pe suluya pwenen soyon iya. Pe andre kiya nondriya nopwaran i, nopwaran mepo hu ndramat andre hu kambusiy ndritan kiya ndritan kiya kili yiy. Pwen lang mulan nakisarayah, andre yiy kiwiri taleh mepo andre kinto-kinto. ³¹ Pwen hu ndramat soyon iya hutora mu ara andre hu kasa kaya mulan; pe hu ndramat soyon iya hutora

mulan ara andre hu kasa kaya mu.”

Yesus iwong paiwe (ma-porotisap) tehe andre kimat pe kitine paiwe

³² Pwen huro tikai sai nakaya Yerusalem pe Yesus ara iye mu tahu. Pe hu ndramiran ara huro lolohonge soyon, pe hu ndramat huro ndruwahu ara hunoh. Pwen iwiri hu ndramiran songui pe lumou huya pwakin hape pe itiyaniy iya tahu iya sehe melit nakisarayah kisa kili yiy. ³³ Iwong iya kili hu ipa, “Kiya, akanimei. Worou topo rikai nakaya Yerusalem pe andre hu ndramat kaiki Noru Ndramat kiya nima hu namandran tahu pris pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou. Pe andre hu kaiki yiy kiya nongan pe kamburi nongan para katingundrun kimat. Pe andre hu kaiki yiy kiya nima hu ndramat mepo ndrayer Yutah pwi. ³⁴ Pe andre hu kapwasimiri yiy, pe kasokombunuhi yiy, pe andre hu kamwiri yiy kiya malkei; pwen andre hu katingundrun kimat. Pe lang maroyoh kihipwen, andre kiatine paiwe yi.”

Yakopus pe Yohanes hilu sikiye hilu

³⁵ Pwen hilu NdraSepetiy malmou, Yakopus pe Yohanes, hilusa kili Yesus pe hilu pwai iya tan hilpa, “Ndramat Para Hinonou, sehe melit yolu nakasok wou

kaliy, ara yolu namiliy para ambulyaniy kisa kili yolu.”

³⁶ Pe ipwai iya kili hilu ipa, “Walu namiliy para kumbusi tesah kisa kili walu?”

³⁷ Pe hilu pwai iya tan hilu pa, “Tandrohonga wou nasarayah king imwonen, pwen yolu namiliy tehe hamou tolu kimpwan kapwen te nimam mot, pe hamou kapwen te nimam kamou.”

³⁸ Hapeko Yesus ipwai iya ta hilu ipa, “Walu tana walu tesah walu tora sok iyaliy pwi. Walu lahiy para kayin kiya pwisi pweniu iye mepo pakeh nakuyin kaliy? Ndre walu lahiy para kaya nondriya paptais mepo nakuyaliy aro yi?”

³⁹ Pe hilu pwai iya tan hilpa, “Ehe, ara yolu lahiy.” Pe Yesus ipwai iya ta hilu ipa, “Ndrokonan; pwisi pweniu mepo nakuyin kiyaliy, ara andre walu kayin kaliy yi. Pe sehe paptais nakuwiri, ara andre walu kawiri yi. ⁴⁰ Hapeko para walu pakampwan nimo mot ndre kamou ara kinto nimo pwi. Mipwan ara, Ngindrai kinmwanianiy nakiya ta hilu sehe ndramat mepo hilu nakayaliy.”

⁴¹ Pwen hu ndramiran masongui ara, huhilingi nongan aro, pe ndrinhahu ilokuh yata Yakopus pe Yohanes. ⁴² Hapeko Yesus iyoh hu masih husa wule kili

iyi, pe ipwai iya tahu ipa, “Wawu pahasaniy tehe hu yapane kol para hu ndraye Yutah pwi* ara ngara hu kaya mu kayata ndramirahu tora pahandrahu. Pe hu namandran tahu ara ngara hu kaiki nongan pwokeyan iya kiya tahu ndramat para pwanohowani hu. ⁴³ Hapeko wawu ara tehe yihu pwi. Hiyeh tawawu pakisarayah namandran, ara andre kirayah pwandrendres tawawu masih. ⁴⁴ Pe hiyeh ta wawu pakimu ta wawu masih, pwen andre kisarayah ndramat para mbulyani mbulen tawawu ko mwaihei. ⁴⁵ Paratappeh, Noru Ndramat ara tehen aliy yi. Yiy kinsa kol pwan para hu ndramat kasopwat yiy pwi. Yiy isa ara para kisopwat hu ndramat, pe isa para kiyki mwoiwan para kisowani hu ndramat soyon iya.”

Yesus isopwoyani mara ndramat hamou iyoh ara iya hiyan

⁴⁶ Pwen husa kol ngawan Yeriko, pe iyamulan Yesus iyasura hu ndramiran hu nakatali kol ara, iyapolo hu ndramat soyon iya huro ndr uwahu. Pe ndramat hamou maran iyoh, ngalan Partimeyus, yiy noru ndramat hamou ngalan Timeyus,* ara yiy impwan pwaki sai pe iro rakamam

* **10:42:** Eng: Gentiles * **10:46:** Iya nongna kol tahu, ngalan “Partimeyus” ara ipa, “Noru kamai ta ndramat hamou ngalan ‘Timeyus’.” Pwen worou Nali ngara tukapohowe ngalan tora: “NdraTimeyus.”

iya kili hu ndramat. ⁴⁷ Yiy ihilong tehe Yesus, ndramat para kol Nasaret, iropo isa. Pwen iyoh iya namandran iya ipa, “Yesus, noru Ndrepit, koyum kisikirani yo!”

⁴⁸ Hu ndramat soyon iya hupwayi yiy para kimun opu, hapeko iwayeh namandra-namandran iya ipa, “Yesus, noru Ndrepit, koyum kisikirani yo!”

⁴⁹ Pwen Yesus ihilingi yiy pe iro tine pe ipa, “Akayoh yiy kisa.” Pwen huyoh ndramat maran iyoh ara isa, pe hupwai iya tan hupa, “Apwokeyani wou pe atine; yiy ita yoh wou.” ⁵⁰ Pwen itali tamburuan iya mawen, iko his, pe isa kili Yesus.

⁵¹ Yesus isomwi yiy pe ipa, “Wou anamiliy para kumbusi tesah kisa tam?”

Pwen ndramat maran iyoh ara ipwai ipa, “Ndramat Para Hinonou, yo naku-nimnim.”

⁵² Pe Yesus ipwai iya tan ipa, “Kiya, ayau; lohongam kinpwotisingiy, pe kinsopwoyani wou.” Ihopa toro ko pe maran ileu. Pwen iho ndruwa Yesus, pe hurotikai sai huyau.

11

Yesus iya nondriya Yerusalem tehe king

¹ Yihu ropo husa pakeh Yerusalem, pwen husa kol malkol hira Pahayi Holip, ngala kol malkol ara Petpake pe Petani. Pwen Yesus ipwandrisa ndramiran

malmou ² pe ipwai iya ta hilu ipa, “Walu kamu kaya kol mararou itapo yaliy, pe indrou pwi andre walu kanime noru tongki hamou hu kanwasi yiy ita; pe tongki ara hamou ndramat kinmipwan ndritan mapwi. Alkalombuli yiy pe kaluwi yiy kisa. ³ Kapa hamou kisike walu kiya sehe melit walu tora mbusiy, pwen walu kapwai katan, alkapa, ‘Yapan nakipombulen kiyaliy namu, pwen andre kindrou pwi kimui kisa nokun.’”

⁴ Pwen hilya pe hilu nime noru tongki ara iro tatine sai, mepo hu kanwasi yiy pwen iho pohomara seu hawum. Pwen hiluro taliy, ⁵ pe ndramat tiken huro tatine pakeh ara husike hilu hupa, “Walu tora tali tongki ara – walu nakasahaye walu kaliy?” ⁶ Hilu pwai imui iya kili hu sehe nongan Yesus kinpwai kinna kili hilu. Pwen hupa hiyan para hilu kawiriy kiya. ⁷ Pwen hilu luwi tongki isa kili Yesus, pe hilu tali ndroha hilu pe hilu pwalaniy iya ndrita tongki pe Yesus iya mipwan aliy. ⁸ Pe hu ndramat soyon iya hutali ndrohahu pe hupwalaniy iya sai. Pe hu hayah tahu huya piyang pe huya sondrih ndrandra nonou hayah pe hupwalaniy iya sai yi. ⁹ Pe hu ndramat huro mu pe hu ndramat huro ndruwan kene ara huro wayeh tehen toro:

“Hosanna!

Katoholi yiy mepo isa iya ngala Yapan.

¹⁰ Ngindrai kitoholi king torou mahapo nakisa; yiy ara ndraye tamarou Ndrepit.

Hosanna ita paingan masih!”

¹¹ Yesus iya nondriya Yerusalem pe isong iya nondriya numwa totohun namandran, pe maran itu-luwani melit masih. Hapeko kol iro piyah, pwen yiy imui iya Petani, iyasura hu songui pe lumou.

Yesus iten ana kei pik hakou para andre kinippwai pwi

¹² Mandroulang para langsih, huro tali Petani huyau pe Yesus ihingorowe yiy imundrui. ¹³ Pe inime kei hakou ngalan pik* ara iho mawen hape, pe yowin iramburuhi yiy. Pwen pe iya pakeh, ipa ndre mbuwan iho pwoyen, hapeko iya pe inimei tehe kei aro kinippwai mapu. Hitun yowin opu; paratesah, nowen para kippwai ara mapu. ¹⁴ Pwen Yesus ipwai iyata kei ara ipa, “Kiro matne mahapo kiya, andre hamou ndramat kinyan sangim paiwe pwi.” Pe hu ndramiran huhilingi nongan ipwai ara.

Yesus irase hu ndramat huro pehei iya nondriya numwa totohun namandran

¹⁵ Pwen Yesus iyasura ndramiran hu huyarayah

huya Yerusalem. Pe Yesus iya mwonen iya nondriya kowa numwa totohun namandran, pe irase hu ndramat husa pehei pe huro sousou memelit iyaliy. Pe itipiyani hu keyau tahu ndramat huro suluye sombulepat, pe itipiyani pwapwai tahu ndramat huro sousou pai tahu. ¹⁶ Pe ipwayi hu ipa nonombun para kakun melit para sousou kohorokai kaya kasa nondriya kowa numwa totohun. ¹⁷ Pwen ipwahanou hu pe ipa, “Nongna Ngindrai mepo hu kantatuluwiy, ara pwayan ipa toro, ndre?”

Ngindrai ipa, ‘Numwo ara andre kapohowei tehe numwa totohun tahu ndramat masih para kol pwan masih para hu katotohun kisa kili yo.’

Hapeko wawu kanmbusiy, pe mahapo kinsarayah numwa kokohon tahu ndramat para pahana.”

¹⁸ Hu namandran tahu pris iyasura hu ndramat para hinuwani pwahanou ara, huhilingi nongan ariyo pe huro ten lohongai para katingundru Yesus kimat. Hunohowani yiy, paratesah, hunimei tehe hu ndramat hitun huteleh mwomwan iya nongan iro tiyaniy.

¹⁹ Pwen kol ipiyah pe Yesus iyasura hu ndramiran hutali Yerusalem.

Ndramat hiyeh ipwo-tisingi lohongan pe itotohun,

* 11:13: Eng: fig

*ara andre kipo melit hiyan
kiyau aliy*

²⁰ Pwen iya ndroulang paraliy, huro tokai sai huya, pe hunimei tehe kei pik mepo Yesus iten anan ara kinimang pwen te wiyin iyapoo ita ngondron. ²¹ Pe Petrus ilohongani sehe melit Yesus kinmbusiy, pwen ipwai iya ta Yesus ipa, “Ndramat Para Hinonou, animei! Kei mepo aten anan ara kinimang masih.”

²² Pwen Yesus isomwi hu pe ipa, “Lohonge ta wawu kipwotisingi Ngindrai. ²³ Upwai ndrokonan isa kili wawu, kapa hamou kipwai kiya ta pahayi ita para kiret kisa paingan pe kikohis kiya ndras, pe kapa lohongan kinmwakaikai pwi, hapeko lohongan kipwotisingiy tehe andre kisarayah, pwen sehe melit ipwai, ara andre kisarayah manaan kili yiy tehe ipwai. ²⁴ Pwen pe upwai sata wawu, sehe melit wawu nakasikei kiya totohun, ara lohonga wawu kipwotisingiy tehe akaniwiriy pwen, pe andre kisarayah manaan kisa kili wawu. ²⁵⁻²⁶ Pwen kapa wawu korotine pe katotohun, pe akalohongani sehe melit mwomwan mepo hiyeh kinmbusiy kinsa kili wawu, ara akatali mwomwan tan; pwen pe tama wawu iyera paingan andre kitali mwomwan ta wawu

yi.”*

*Husok Yesus tehe hiyeh
iyki pwoke iya kili yiy*

²⁷ Pwen humui husarayah husa Yerusalem paiwe yi, pe Yesus iya ihorikai non-driya numwa totohun namandran. Pe hu namandran tahu pris iyasura hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou pe hu poho kol, ara hu masih huya kili yiy. ²⁸ Pe husok yiy hupa, “Kiya, wou sehe ndramat pe atambusi pwoke tora iyau aleheh? Pe hiyeh ipwai sata pe awiri pwoke para ambusi melit ara?”

²⁹ Pe Yesus ipwai ipa, “Yo nakusike wawu kiya sok sok sahin iye nakisa kili wawu namu; pe kapa akasomwi yo, pwen andre kupohowei kisa kili wawu hiyeh ndrokonan iyki pwoke para mbulen ara isa kili yo. ³⁰ Akapwai sato: Yohanes iwiri pwoke para kisumuluwani hu ndramat kiya ndran, ara iyau kili hiyeh ndrokonan? – Iyau paingan, ndre iyau kili hu ndramat?”

³¹ Pwen huro lohonge soyon mwalinga hu, hupa “Kapa tukapa, ‘Iyau paingan,’ ara andre kipwai kisa torou kipa, ‘Paratesah pe lohonga wawu kinpwotisingi nongnan pwi?’

³² Hapeko mbuna tukapa, ‘Iyau kili hu ndramat opu’ –

* **11:25-26:** Pe hu ndramat hayah para ratuluwi nongan para koluw kinna, hu ratuluwi nongan sahin iya pairi 11:25 pe isarayah tehe 11:26, pe ipa toro: “Hapeko kapa wawu kantali mwomwan ta hamou pwi, pwen tama wawu iyera paingan ara andre kitali mwomwan ta wawu pwi.” (Anime Matiu 6:14-15)

ara konan.” (Hupwai tehen toro, paratesah, hunoh tahu ndramat masih, ara hunimei tehe Yohanes ara yiy hamou poropet ndrokonan.)

³³ Pwen pe husomwi Yesus hupa, “Yowu kowu yoh!”

Pe Yesus ipwai iya tahu ipa, “Hiyan; wawu kanlahiy para kasomwi yo pwi, pwen pe yo tehen aliy yi. Hiye mepo iyki pwoke isa kili yo para kumbusi hu melit iye, ara andre kunpohowe yiy pwi.”

12

Nongan pwandritiye tahu ndramat mwomwan mepo marahu iro pinge wain

¹ Pwen Yesus imu iya nongan pwandritiye iya kili hu ipa toro: “Ndramat hamou ihisi piyang hambut para wain, pe irahakowan. Pe yiy imbusi kupwiy sih para haliya mbuwa wain, pe isoye keyeu sih niwen para hu ndramat keyen aliy pe kamemerani piyang. Pwen iyki piyang aro iro kili hu ndramat hayah, para hu koro nimnim pe kapo mbulen kiyaliy. Pe yiy ara iyau iya kol hakol mwanan iya. ² Pwen irahihini lang para rihiya mbuwa mwisi wain aro, pe ipwandrisa ndramiran hamou para poya mbulyan. Ipwai iyatan para kiya pe kikuni mbuwa wain hayah iro kili hu ndramat mepo ipwai iya kili hu para hu koro nimnim kaliy. ³ Hapeko

hu ndramat huro po mbulen iya piyang ara humbultuwe tahatini yiy, hurayi yiy iya mwomwan, pe hupwandrisa yiy iyau o mwaihei. ⁴ Pwen ndramira piyang ara ipwandrisa ndramiran hamou iya paiwe yi, pwen hutaluwe payan pe hupwasimiri yiy. ⁵ Pe ipwandrisa ndramiran hamou iya paiwe yi, pe hutingundrun. Iyamulan, ipwandrisa hu soyon iya huya paiwe, pe hayah tahu hurayi hu, pe hayah tahu hutingundruhu humat.

⁶ Pwen hamou opu iro ndron para kipwandrisa yiy, ara norun imwonen mepo ndriyan imbuluhi yiy. Pwen iyamulan masih ipwandrisa norun, pe ilohonganip ipa, ‘Kapa kupwandrisa noru kiya, andre hu karanuhuyani yiy.’

⁷ Hapeko hu ndramat para mbulya piyang ara huro wong mwalinga hu hupa, ‘Iye ara norun imwonen mepo nakinimnim kiya melta taman masih. Kiya, tukatingundrun pe meltan masih kiya mbukenan yorou.’ ⁸ Pwen humbultuwe yiy, hutingundrun, pe hupiyani nombuwen iya mawen piyang.”

⁹ Pwen Yesus isok ipa, “Kiya, akanime! Mbukena piyang ara andre kipo tesah ka tahu? Andre kisa pe kitingundru hu ndramat ara, pwen andre kiyki piyang kiya kili hu hayah para hu koro nimnim kaliy. ¹⁰ Wawu

kannime nongna Ngindrai sahin ara ndre pwi? Nongan ara ipa toro:

'Pat mepo hu ndramat humwisinaniy,
ara kinsarayah pat sih hiyan imu para sotina seu.

¹¹ Yapan imbusi melit aro, pe isarayah hiyan iya mbulmara tou.' "

¹² Pe hu ndramat ara huten sai para kambultuwe yiy, paratesah, hupahasaniy tehe yiy iro wong nongan pwandritiye ara, ara iyingani hu imwonen. Hapeko hunohowani hu iya mbulmara hu yau, pwen pe hutali Yesus pe huyau.

Nongan para kapiye singayai kiya kili Sisa, ndre pwi?

¹³ Porosih aro hu pohon para Yutah hu pwan drisa hu Parisiy tiken pe hu ndramira Herot tiken, para hukaya kili Yesus pe hu kapakarawani yiy pe karatuni yiy kiya nongnan. ¹⁴ Pwen huyarayah huya kili yiy pe hupa, "Ndramat Para Hinonou, yowu pahasaniy tehe wou ndramat para nongan ndrokonan. Pe wou ara anhonoh ta hamou ndramat pwi, hapeko kultuwayim ara ihisoule iya kili hu ndramat masih. Pe wou ngara ahanuwani kultuwayi Ngindrai masih ndrokonan opu. Kiya; alohonganiy tappeh? Alohonganiy hiyan para yowu kayuk *takis* kiya kili Sisa ndre pwi? ¹⁵ Tehen tappeh, yowu kayukyuk ndre konan?"

Hapeko Yesus ara kinpahasaniy tehe yihu ara ndramat para pwandrandraman. Pwen isok hu ipa, "Paratappeh wawu pakaratuni yo? Akawiri hambut sombulepat kisa pe kunimei na." ¹⁶ Pwen huwiri sombulepat hambut iya kili Yesus, pe ipwai iya tahu ipa, "Kiya, iye, ara sumwoiwa hiyeh pe ngala hiyeh iripo aliy?"

Pwen husomwi yiy hupa, "Ara sumwoiwa Sisa."

¹⁷ Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, "Kiya, akaiki sehe melit ata Sisa kiya kili Sisa, pe ata Ngindrai kiya kili Ngindrai."

Pwen pe yihu hilingi isomwi hu, pe huteleh mwomwan iya nongnan.

Hu Satyusiy husok Yesus iya nongan para kamat pe katine paiwe

¹⁸ Pwen hu Satyusiy tiken husa kili Yesus. Yihu Satyusiy ara, ngara hu kapa tehe ndramat kanmat ara kanlahiy para hu katine paiwe pwi. ¹⁹ Pwen yihu pwai iya ta Yesus hupa, "Ndramat Para Hinonou, Mose iratuluwi nongan sahin isa kili yorou toro: kapa ndramat hamou yesowai kimat pe norun pwi, pwen nalin andre kiwiri pihinau tan pe kipo mbunah kiya soiwin. ²⁰ Pwen titiye iye ara tahu kamai manandrtimou hu nalihu. Ndrohan tahu iyesou, pwen norun pwi pe imat. ²¹ Pwen parahara ndrohan iwiri pihinau ta nalin, hapeko

imat pe norun pwi yi. Pe parahara hilu iho mulan tehen aliy yi. ²² Pwen tehen tora ko hu manandrtimou kene ara huwiri pihin hamou opu, hapeko hu masih noruhu pwi pe humat topwei. Iyamulan pwen, pihinau ara imat i. ²³ Pe kapa yihu kasa tine kamulan, pihin ara andre kirayah pihine hiyeh ndrokonan? Animei! Yiy nambuyu hu manandrtimou kene!”

²⁴ Pwen Yesus ipwai imui iya kili hu ipa, “Akanimei, wawu kanpwotisi nongan, paratesah, wawu ara kanpahasani nongna Ngindrai pe pwoke tan para kimbusi hu ndramat kasa tine pwi. ²⁵ Pe kamulan hu ndramat masih kanmat andre hu kasa tine paiwe pe hu kamai pe pihin kene ara andre hu kanyesou pwi, hapeko andre hu koro ko tehe hu angelo hu tora kol paingan. ²⁶ Hapeko iya lohonge para kamat pe katine, wawu kannime nongan mepo Mose iratuluwiy pwi, ndre? Akalohongani titiye para kei hakou mwan iyat aliy, ara Ngindrai ipwai iya kili Mose ipa, ‘Yo kopu ara urupo Ngindrai ta Aparaham, ta Yisak, pe ta Yakop.’ ²⁷ Akanimei; hu ndramat kanmat, ara yiy Ngindrai tahu pwi. Hapeko yiy ara Ngindrai tahu hiyeh mepo hu topo mwalen, tehe yihu matimou para koluw. Wawu kanpwotisi nongan.”

“Sehe nongan para pwahanou ihohin masih iya

nongna Ngindrai masih?”

²⁸ Pwen ndramat hamou para hinuwani nongan para pwahanou isa kili hu, pe ihilingi hu Satyusiy huro takekei mwalinga hu. Ihilingi Yesus isomwi hu hiyan masih, pwen pe isike Yesus ipa, “Sehe nongan para pwahanou ihohin masih iya nongna Ngindrai masih?”

²⁹ Pe Yesus isomwi ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ara ipa, “Nongan sahin iyamu iya nongna pwahanou masih ara iye, ‘Akahalingiy, wawu Yisrayel! Yapan Ngindrai torou, yiy hamou opu ara Yapan. ³⁰ Pe ndriyam kimbulihi Yapan Ngindrai atam kiro ndriyam masih, mwoiwam masih, lohongam masih pe pwoke tam masih.’ ³¹ Pe pwahanou luhin paraliy ara iye, ‘Ndriyam kimbulihi yowem hu tehe wou ngara ambulih wou mbukenam.’ Sahin pwahanou namandran ara kinho ramwaitini pwahanou malhin iye pwi.”

³² Pwen ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ipwai iya ta Yesus ipa, “Nongnam ara imwonen masih. Ngindrai ara yiy hamou opu, pe hamou tehe yiy pwi. ³³ Pe tukambulihi Ngindrai kiya ndriyarou masih, lohongarou masih, pe pwoke torou masih; pe ndriyarou kimbulihi yowerou hu tehe yorou imwonen – kapa tukoro ndruga pwahanou malhin iye, ara iramwaitini

yukyuk masih worou ngara katimwi hu pe worou ngara katotohun kiyaliy.”

³⁴ Pwen Yesus ihingorowei tehe lohonga ndramat ara waison masih. Pwen ipwai iya tan ipa, “Wou ara anto mwanan kili kolo King Ngindrai pwi.” Pwen hu ndramat masih hunnim o huro, pe hunoh pe humasi para kasike yiy kiya hapesah.

Yesus isok hu ndramat masih iya sehe ndramat Ngindrai irakiniman

³⁵ Pwen Yesus iro hinuwani hu ndramat nondriya kalsuwa numwa totohun. Pwen yiy ipwai ipa, “Tehen tappeh ndrokonan pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou hupa Kristus ara noru Ndrepit kamai? ³⁶ Mwoiwan Haiyan iyki lohongai iya kili Ndrepit pe yiy mbukenan ipa, “Yapan ipwai iya kili Yapan to ipa,

“Ampwan kiya pwen te nimo mot kipoo kuiki hu ndram tam hu kasa pahandra pwekam.” ’

³⁷ Pwen Ndrepit mbukenan iyoh yiy ‘Yapan to’. Pwen tehen tappeh pe yiy irayah noru Ndrepit?”

Hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ara hu ngara karakultuw mwomwan

Hu ndramat soyon iya huhilingi nongna Yesus pe hupwes.

³⁸ Yesus iro hinuwani hu pe ipwai iya kili hu ipa,

“Mara wawu kiro tahu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou. Hu ngara kanamiliy para kasuluye hu kiya koyau niwen iro koliulu pwan pe huro tokai. Pe hu ngara kanamiliy para hu ndramat kahaiyani hu kiro ndrohophah. ³⁹ Tehen aliy opu hu ngara kanamiliy para kampwan ndroho mipwan hiyan nondriya hu numwa totohun, pe pwapwai hiyan hu ndramat ngara hu kahaiyaniy ita nondriya lang para yon. ⁴⁰ Hu ngara kapakarawani hu pihinau pe hu kapahanowe suwehu, pe hu ngara kasikiye hu kiya totohun niwen. Kiro lang para tamwaniye hu ndramat tehen tora, ara andre hu kakuni nopwaran namandran iya.”

Pihinau hamou iyki yukyuk tan iya kili Ngindrai

⁴¹ Pwen Yesus iya pe impwan nondriya numwa totohun namandran pakeh kokou para yukuya sombulepat, pe iro nime hu ndramat huro piye sombulepat iya nondriyan. Pe hu ndramat hitun menmena hu soyon iya, ngara hu kapiye singayai soyon kiya nondriya kokou. ⁴² Pwen pihinau hamou menmenan pwi masih ara isa pe iwiri singayai malpai, isarayah tehe sombulepat hambut, pe iyaikiy iya nondriya kokou.

⁴³ Pwen Yesus iyoh hu ndramiran husa kili yiy pe ipwai iya tahu ipa, “Yo

upwai ndrokongan isata wawu tehe pihinau iye ara iyki sombulepat iya nondriya kokou ara, ara iho hin iya kili hu ndramat masih. ⁴⁴ Hu ndramat masih ara huiki tahape-tahape iyau menmena hu soyon pe husaikiy tehe yukyuk; hapeko pihinau ara, sohoan masih imi kili yiy, ara iykiy topwei.”

13

Yesus ipwai tehe numwa totohun namandran andre hu ndramat kaleiwani

¹ Iro mwonen Yesus itali numwa totohun namandran pe isa mawen, ndramiran hamou ipwai iya tan ipa, “Ndramat Para Hinonou! Animei! Hu pat namandra-namandran iya! Pe hu seu nonowan iya!”

² Pwen Yesus isomwi yiy ipa toro: “Anime hu seu namandran masih, ndre? Andre hu ndramat tiken hu kasa, pe hu kataluwe hu pat namandran ara pe andre pat sih kinro ndrita sih pwi; andre hu katipiyani masih kiya pwan, pe kimasumbuwe topwei.”

Yesus ipa nopwaran soyon iya andre kisarayah

³ Pwen Yesus iyampwan iya Pahayi Holip, pe maran iya haroh pe inime numwa totohun namandran. Pwen pe Petrus, Yakopus, Yohanes, pe Andruw ara huya kili yiy nokulaniy, pe husok yiy kokohe hupa: ⁴ “Apwai satowu, kahale ndrokongan

andre hu memelit masih mepo anpwai ara andre kasarayah? Pe sehe kaipisa melit ndrokongan andre kisa kimu, pe kipwainganiy tehe hu melit ara, ara pakeh hu nakasarayah?”

⁵ Pwen Yesus isomwi hu pe ipwai ipa, “Mara wawu kiro. Matisan hamou ndramat kipakarawani wawu. ⁶ Hu ndramat soyon iya andre hu kasa kiya ngolo, pe hu kapa ‘Yo ko ara ndramat ara.’ Pwen andre hu kapwasike hu ndramat soyo-soyon iya.

⁷ Pe kapa kamulan wawu kahalong nongan para pahun pe pandrandraman para pahun kiropo kisa, nere wawu mbuna kihilim. Memelit masih ara andre kisarayah, hapeko lang para kihipwen ara mapu. ⁸ Kol hakol andre kipopahun kiya kili kol hakol, pe king hamou andre kipo pahun kiya kili king hamou. Pe nunuw andre kirayah kili hu kol tiken, pe song andre kirayah i. Hu melit masih aro, ara andre kisarayah kimu, tehe hamou pihin ihingorowe ngandran para nakimwalahiy.

⁹ Iro tandrohongan ara akoro hinehes. Andre hu kambultuwe tarahani wawu pe hu kaiki wawu kiya kili hu pohon para tamwaniye. Pe andre hu kamwiriyani wawu kiro numwa totohun, pe hu kaluwi wawu kiya mbulmara hu pohon para hu kol namandran pe hu king, paratesah, wawu pwotisingi yo. Pwen andre

akatiyani ngolo kiya ngawan kili hu. ¹⁰ Pe nongan hiyan ta Ngindrai andre hu kapohowei pe kisilihi kol pwan masih namu. ¹¹ Kapa hu kambultuwe wawu pe kawiri wawu kiya nongan, wawu mbuna kanoh pe kalolohonge soyon kiya sehe nongan wawu nakapwai. Kirahihini lang ara imwonen, sehe nongan Ngindrai kiykiy kisa kili wawu ara wawu kapohowei. Paratesah, nongan wawu nakapwai, ara nongna wawu pwi, hapeko Mwoiwan Haiyan andre kiyki nongan kisa kili wawu para akapwai.

¹² Pe hu ndramat hu nalihu andre hamou kiratuni hamou kiya nongan para hu katingundrun kimat. Pe tehen aliy o, taman andre kimbusiy kata norun. Pe hu mbunah andre hu karasingat ana tamahu pe tinahu, pe andre hu karatuni hu para hu ndramat hayah katingudruhu kamat. ¹³ Iya ngolo ko hu ndramat masih andre khamwisinani wawu. Hapeko hu hiyeh mepo hu kapwokeyani hu kipoo lang kapwomwiri, ara andre Ngindrai kisopwat hu kiya lang mulan.”

Hu memelit tiken mwomwan i andre kisarayah

¹⁴ Pwen Yesus iro wong manau ipa toro: Pe tandrohongan ara ko, melit mwomwan-mwomwan masih andre kisarayah kiro hapeleheh mepo nonombun

(wou hiyeh mepo anime nongan ara, ara alohonganiy kahiyen)*, pwen pe wawu para kol namandran hape Yutiyah ara wawu kawop kaya hu pahayi. ¹⁵ Pe wawu hiyeh koro payandroha seu, ara mbuna kaya pwan nondriya seu para kayawiri melit kiya ngawan. ¹⁶ Pe wawu hiyeh mepo wawu ro ndron pingge wawu, ara mbuna kaya suwe wawu para kawiri koiwe wawu. ¹⁷ Pe hu pihin mepo mapwindriyahu, pe hu hiyeh huhusuwe noruhu malaman, ara andre hu kaiki koisari tandrohonga lang ara nakisarayah. ¹⁸ Akatotohon tehe melit masih ara mbuna kisarayah kiro mwonen lenge nowou. ¹⁹ Nondriya lang ara, nopwaran naman-dran iya andre kirayah. Pe nopwaran ara, ara andre kiramwaitini hu nopwaran masikene kinsarayah, iro ndroiya lang Ngindrai imangsani melit masikene isarayah, isa manne mahapo. Pe nopwaran tehen tora andre kinsarayah paiwe pwi. ²⁰ Kapa Yapan kiniyki nowen kinna mulai pwi, ara andre kinlahi hamou ndramat kiyen pwi. Hapeko ilohongani hu hiyeh mepo kinpiranihu pe kinrakinimahu pwen, pwen pe iyki nowen ara iya mulai. ²¹ Pe kiro mwonen lang ara kapa hamou ndramat kipwai kisa ta wawu kipa, ‘Akanime, iye

* 13:14: Anime Taniel 9:27; 11:31; 12:11

ara Kristus,' ndre 'Akanime, yoro ara Kristus,' pwen wawu mbuna kalohongani tisingi nongnahu. ²² Pe hu Kristus para pwandrandraman pe hu poropet para pwandrandraman andre hukasarayah, pe andre hukapwaingani kaipisahu pe ndraikiya pwoke tahu. Ndrokonan masih, kapa hu kalahiy, pwen andre hu kapakarawani hu hiyeh mepo Ngindrai kinrakinimahu pwen. ²³ Pwen pe mara wawu koro hinehes. Yo kunpwai mamu kinsa kili wawu, tehe melit masih ara, andre kisarayah kamulan.

Kamulan Noru Ndramat andre kimui kisa

²⁴ Pwen Yesus iro wong manau ipa toro:

"Kiyamulan para nopwaran namandran ara,
'pwen iho nondriya lang ara andre paramwandrai kilokuh,
pe walah andre kiniyki nganan pwi.

²⁵ Pe andre hu piriya hora yang hu kayos,
pe andre nunuw kinunuwani hu pwoke pwokeyan para yang.'

²⁶ Pwen tandrohonga lang ara, hu ndramat andre kanime Noru Ndramat kituh komkom kisa kol pwan, kiyapolo pwoke tan namandran pe nonowan ngannangan iya. ²⁷ Pwen andre Ngindrai kipwandrisa hu angelo tan hu kaya, pe hu kambultani hu ndramiran

mepo kinrakinimahu nondriya kol pwan mahaasai, kiro sahin para kol pwan kiya ndrek kiya sahin para kol paingan."

Wawu kawiri lohongai para kaipisa kei pik

²⁸ Pwen Yesus iro wong manau ipa toro: "Kiya, wawu kawiri lohongai sahin iye ita pwandritiye para kei pik. Iro mwonen ndrandran isinot pe iyki kaimbuwen, ara kaipisan aro ipwainganiy tehe mwandrai namandran pakeh nakising. ²⁹ Pe, wawu yi, tandrohonga akanime hu kaipisa melit kisarayah tehen tora, pwen akapahasani tehe lang kinsa pakeh pohokaram. ³⁰ Yo upwai ndrokonan isata wawu tehe hu ndrayer hasap para mahapo, ara andre hu koro ndron toro, pe andre hu kanime hu melit masih aro andre kasarayah. ³¹ Kol pwan pe yang ara andre kihipwen, hapeko nongno ara andre kinihipwen pwi."

Hu ndramat masih hukowu sehe lang ndrokonan hu memelit ara andre kisarayah

³² Pe Yesus iro wong manau ipa toro: "Ndramat hamou kinpahasani sehe lang ndre sehe paramwandrai melit masih nakisarayah, ara pwi. Pe hu angelo tora yang tanahu pwi yi. Pe Norun i ara tehen aliy yi. Taman opu ipahasaniy. ³³ Mara wawu kiro, pe akoro hinehes, paratesah, wawu

kanpahasani sehe lang hu melit aro andre kisarayah pwi. ³⁴ Lohongai iye ara pakirayah tehe ndramat hamou pakitali suwen, pe kiyau kiya mwanan. Pe kiyki hu ndramat para poya mbulyan ara para mara hu koro meltan. Pe kiteingani mbulen kiya kili hu hamou-hamou tahu, pe kipwandrandrahani hiyeh mepo kiro pohokaram para yiy kiro hinehes.

³⁵ Pwen tehen tora ko, wawu koro hinehes, paratesah tana wawu pwi sehe lang ndrokongan mbukena seu andre kisa. Andre kisa kipiayah, ndre ndrokolo ping, ndre tutut kirang, ndre ndroulang - ara tana wawu pwi. ³⁶ Matisan kisa kileh pe kinimei tehe wawu tora matin manau. ³⁷ Sehe nongan kunpwai kinsa kili wawu iye, ara ngara kutiyaniy tehen tora ko kiya kili hu ndramat masih: 'Wawu koro hinehes!' "

14

Hu pohon humburi nongan para katingundru Yesus kimat

¹ Lang malwoh iho ndron para kirahihini mbultere tahu Yisrayel para Pasopa kiyapolo lang para hu kalohongani Yon Para Ndrina Nohun Mepo Yis Aliy Pwi. Pe hu namandran tahu pris pe hu ndramat para

hinuwani nongan para pwahanou ara, huramburi nongan para hu kakorip kokohe para kambultuwe Yesus pe katingundrun kimat. ² Hapeko hupa, "Mbuna tukambus hapesah kiro nondriya lang para mbultere, paratesah, kapa tukambusiy, matisan hu ndramat karambumbuwat."

Pihin hamou itilingi ndraikeyi iya paya Yesus

³ Pwen Yesus iya iro suwe Simon iro kol Petani. Simon ara yiy ndramat hamou mepo mwamwa lepara iro kili yiy mamu. Pwen humpwan hurakaiyani keyau, pe pihin hamou isa isap pwisi ndraikeyi sih, ndraikeyi ngonohon layin iro nondriyan mepo kenen ara namandran iya. Ndraikeyi ara ngalan *nart**. Pwen itumbuwe mara pwisi ndraikeyi ara, pe itilingi ndraikeyi iya paya Yesus.

⁴ Pe hu ndramat tiken huro ara, hunimei pe ndrinhuru ara ilokuh. Pe huro pwanguluwaniany mwalinga hu hupa, "Tehen tappeh pe itilingi ndraikeyi mangonohon layin ara mwaihei opu? ⁵ Kapa yiy kinpwalngani ndraikeyi mangonohon layin ara pwi, pwen hiyan para tukawiriy kiya pehei, pe andre yihu kasowaniany kiya sombulepat silwa matingat (300).* Pwen sombulepat ara, ara iya hiyan para tukateinganiy

* **14:3:** Eng: nard; TP: sanda i dia tumas
 * **14:5:** Sombulepat silwa matingat (300) ara, irayah tehe kene ndramat hamou ngara kiwiri nondriya hayou sih mwanye. Eng: 300 pieces of silver; or about a year's wage for one person.

kiya tahu ndramat mepo menmena hu pwi.” Pwen pe hupomatte pihin ara iya mwomwan.

⁶ Hapeko Yesus ipwai iya tahu ipa, “Akatali yiy kiro. Paratesah wawu pomatte yiy? Yiy ara imbusi kultuw hiyan isa kili yo. ⁷ Hu ndramat menmena hu pwi ara andre hu koro sura wawu lang masih. Pe ita weleso ta wawu ko, sehe lang apakasopwat hu, akasopwat. Hapeko yo ara kunlahiy kunto sura wawu lang masih pwi. ⁸ Pihin ara imbusi sehe melit ilahiy para kimbusiy. Yiy itilingi ndraikey manganohon ara isa mondro para kirahihini tonton to. ⁹ Yo upwai ndrokongan isa ta wawu, hape aleheh nondriya kol pwan masih mepo hukaya pe hu kapohowe nongan hiyan kiyaliy, pwen andre hu katiyani sehe melit pihin iye imbusiy i, pe andre hu kalohongani yiy.”

Yutas irandangan para kiyki Yesus kiya nima hu pohon tahu pris

¹⁰ Pwen Yutas NdraYiskariyottehe keyau pe ndroho pwan-pwan pwen, ita mweimwei para mbulya Pasopa.”

¹¹ Pe huhilingi nongna Yutas pe hupwes namandran iya; pe hurandangan para hu kasowani yiy kiya sombulepat. Pwen yiy ara iro ten sehe sai hiyan para kiratuni Yesus kiya nimahu.

Yesus inamnam iyasura ndramiran hu

¹² Pwen lang sih imu iya lenge Yon Para Ndrina Nohun Mepo Yis Aliy Pwi ara isarayah. Lang ara ngara hu katingundru noru sip-sip para Pasopa. Pwen hu ndramira Yesus husike yiy hupa, “Hape aleheh welem iso para yowu kaya ponokulaniy para aya pe ayan Pasopa kaliy?”

¹³ Pwen ipwandrisa hilu ndramiran malmou pe ipa, “Walu kaya nondriya kol namandran pe ndramat hamou mepo ikuni kohoyenga ndran ara andre kipuhunani walu; pwen walu koho ndruwan. ¹⁴ Pwen sehe seu ndramat ara nakisong kaliy, pwen walu kasok ndramira seu ara, alkapa, ‘Ndramat Para Hinonou ipwai ipa, “Ndrohonoku mbultere ara ita hapeleheh, mepo andre yo kuyan Pasopa kiyapolo hu ndramiro?’ ” ¹⁵ Pwen andre yiy kipwaingani nondriya seu sahin, hongan namandran, ita paingan. Hu kanmwaniyani melit masih

¹⁶ Pwen hilu ndramiran hilya nondriya kol namanandran pe hilu nime memelit masih ara kinmwonen tehe Yesus ipwai. Pwen pe hilu ramwaniyani mbulen para Pasopa.

¹⁷ Pwen ipiyah, Yesus iyapolo hu ndramiran songui pe lumou huya

seu ara. ¹⁸ Pwen huya hurakaiyani keyau pe humi namnam, pe Yesus ipwai iya kili hu ipa, “Yo upwai ndrokongan sata wawu, hamou ta wawu, hamou hiyeh mepo impo namnam sura yo mahapo, ara andre kiratuni yo kiya nima hu ndramat para mwisinani yo.”

¹⁹ Yihu ndramiran ara huhilingi nongan aro pe ndriyahu ara ipworu. Pe hamou-hamou tahu husok yiy, hupa, “Andre yo, ndre?”

²⁰ Pwen pe ipa, “Yiy ara hamou tawawu songui pe lumou mepo iripo taimani ndrina nohun iya nondriya pwelekei polo yo. ²¹ Noru Ndramat ara andre kiho ndruga sehe nongan hu kanratuluwiy pwen. Hapeko sehe ndramat mepo nakiratuni Noru Ndramat kiya nima hu ndram, ara hiyan masih kapa tinan kinmwalahiy kinna tan koluw pwi.”

Yesus iyki ndrina nohun pe wain iya kili ndramiran hu

²² Iro mwonen huro namnam, pe Yesus iwiri ndrina nohun, itoholiy pe iramburingiy. Pwen iykiy iya kili hu pe ipwai ipa, “Iye ara nombuwe; akawiriy.”

²³ Pwen iwiri pweniu wain sih, itoholiy, pe iyki iya kili hu. Pe hu masih ara huyin yaliy.

²⁴ Pwen Yesus ipwai iya kili hu ipa, “Iye ara ndreye para tapaniu, mepo urupo tilingiy para kusopwat hu ndramat

soyon. ²⁵ Upwai ndrokongan isa kili wawu, yo andre kunyin ndruru maskei wain aro paiwe pwi, kipoo kiya lang para kuyin wain howen kiro mwonen yo kuya nondriya kolo King Ngindrai.”

²⁶ Pwen hupowaliy sahin ihipwen, pe huyau huya Ngondron Holip.

Yesus ipwai tehe Petrus andre kipwai tehe ikowu tan

²⁷ Pe Yesus ipwai iya tahu ipa, “Wawu masih andre katali yo topwei. Paratappéh Nongna Ngindrai ipwai ipa, ‘Andre kutingundru ndramat para pokere hu sipsip,

pe andre hu sipsip ara hu kamasumbuwe topwei.’

²⁸ Hapeko kamulan kutine, andre kuro mu kili wawu kuya Kaliliy.”

²⁹ Pwen Petrus ipwai iya tan ipa, “Konan, kapa hu masih kakose pe katali wou, hapeko yo ara pwi.”

³⁰ Pwen Yesus ipwai iya tan ipa, “Upwai ndrokongan satam, mepo kiping tutut kinrang maporolusap mapu hapeko andre apa akowu to maporotisap.”

³¹ Hapeko Petrus irakekei pwokeyan ipa, “Konan kapa kumat kasura wou, hapeko yo andre kunpiyani wou pwi yoh!” Pwen hu ndramira Yesus masih, hupwai iyawule tehen aliy.

Yesus iya totohun iya Piyang Ketsemani

32 Pwen husarayah huya piyang ngalan Ketsemani pe Yesus ipwai iya kili ndramilan hu ipa, “Akamine, kipoo kutotohun kihipwen.”

33 Pwen iwiri Petrus, Yakopus, pe Yohanes huya sura yiy. Pwen ihingorowe nopwaran mwomwan namandran iya, pe ndriyan ipworu iyaliy.

34 Pwen Yesus ipwai iya tahu ipa, “Hingorowo ara ipworu masih tehe pakeh nakumat. Wawu koro iye pe akoro hinehes.”

35 Pwen iya hangoh hapeko mendreheh, pe itumbuwe ngundrun pe itukuruhu iya ndrira pwan. Iro totohun pe isikei kapa hape meresai kihou para kihindrisani lang para nopwaran ara. 36 Pe iro totohun ipa, “O, Tomo! Alahiy para ambusi melit masih. Pwen pe awiri pweniu iye kiya mawen kili yo. Hapeko mbuna kisarayah kiya namiliwo; pwi yoh. Kirayah namiliwam.”

37 Pwen imui iya kili hu ndramilan matimou pe inime huro matin. Pwen ipwai iya kili Petrus ipa, “Simon, wawu tora matin, ndre? Wawu lahiy para koro poyoi kiho nondriya paramwandrai sih o? 38 Wawu koro hinehes pe katotohun. Matisan nopwaran kirayah kili wawu pe akayos. Namiliwai ita mwoiwa wawu, hapeko nombuwe wawu ara imbuyei.”

39 Pwen iya mawen paiwe yi, pe iya totohun. Pe iro ndruiwa totohun tan para mamu ko. 40 Pwen imui isa kili hu paiwe, pe inime tehe huro matin ndron, paratesah, mara hu imwanunun. Pe hu kanpahasani sehe nongan para hu kapwai kiya kili yiy pwi.

41 Pwen imui maporotoyoh, pe ipwai iya kili hu ipa, “Wawu tora matin manau, pe tora ngoh, ndre? Hiyani; pwen ara. Lengen kinsarayah. Akanime, mahapo hu toraiki Noru Ndramat kiya nima hu ndramat para kultuw mwomwan. 42 Kiya, akatine pe tukayau! Akanime! Ndramat hiyeh nakiratuni yo kiya nima hu ndram ara kinsa iripo.”

Yutas iyki Yesus iya nima hu ndrām

43 Yesus iro wong manau o, indrou pwi ko Yutas, hamou tahu songui pe lumou, ara isa rayah. Yiy iyapolo hu ndramat soyon iya husa iyasura semen pe kei. Hu namandran tahu pris pe hu ndramat para hinuwani pwahanou pe hu yapane kol ara hupwandrisa hu.

44 Pwen ndramat mepo nakiyki yiy kiya nima hu ndrām ara kinpwaingani kaipisan pwen kinna kili hu, pe kinpwai kinna tahu tehe toro: “Hiyeh mepo naku-rahunghung kiya kili yiy, ara yiy ara ko. Akambultuwe tahatini yiy, mara wawu kiro tan, pe akaluwani yiy kiya.”

45 Indrou pwi ko, Yutas isarayah pe iya mwonen iya kili Yesus pe ipwai ipa, “Ndramat Para Hinonou.” Pwen irahunghung iya kili yiy. 46 Pwen humbultuwe Yesus pe huwasi tahatini yiy. 47 Pwen ndramira Yesus hamou iro tine ngilsen ara iwiri semen, pe isahi ndrainga ndramat hamou para pwandrendres ta pris ihohin.

48 Pwen Yesus isomwi hu pe ipwai iya tahu ipa, “Wawu pa ndre yo ndramat para pahana pe wawu sa yapolo semen pe parakei para kambultuwe yo, ndre?” 49 Lang sih tehe sih ngara kuro sura wawu pe ngara kuhunuwani wawu kuro nondriya kalsuwa numwa totohun naman-dran, hapeko wawu kansa mbultuwe tahatini yo pwi. Hapeko pwayan kinipwai ita nongna Ngindrai, ara andre kisarayah manaan.” 50 Pwen o, hu ndramira Yesus masih ara hutali yiy pe huwop topwei.

Wihou hamou iwop

51 Tandrohonga lang ara, wihou hamou iye ndruga Yesus, ara isumwa yiy iya koyau hamou pallen. Hu makundrayen hu mbultuwe yiy, 52 hapeko itali koyau tan, pe iwop mwaheh o iyau.

Huiki Yesus iya mbulmara hu pohon tahu pris

53 Pwen huluwani Yesus iya seu kili pris ihohin iya tahu pris masih. Pe

hu namandran tahu pris, hu yapane kol, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ara hu masih humbultere hu huro aliy. 54 Pwen pe Petrus iho ndruga Yesus, hapeko iho ndron mwanan hape. Pe irikai ipoo iya nondriya kou para kalsuwa pris ihohin tahu pris masih. Pwen irompwan sura hu makundrayen pe iro ling mwan.

55 Hu namandran tahu pris iyasura hu pohon tahu pris huden hu ndramat tiken para hu katiyani kultuw mwomwan ta Yesus para kipwokeyani lohongai para hu katingundru Yesus kimat. Hapeko hukah ndrit. 56 Pe hitun tahu ara hurasusut nongan, hapeko titiye tahu ara kinna wule handra ko pwi.

57 Pe hayah tahu ara hurasusut nongan pwa-soyou para kapwasimiri yiy kaliy. Pe hupwai toro: 58 “Yowu hilingi yiy ipa, ‘Andre kutumbuwe numwa totohun namandran mepo hu ndramat hu kanpwiliy iya nimahu; pwen, nondriya lang maroyoh o, andre kupwili hawum paiwe yi, hapeko andre kunpwiliy kiya nimo pwi.’ ” 59 Hapeko nondriya titiye tahu aro imasumbuwe pe kinna wule handra ko pwi.

60 Pwen pris ihohin ara itine iro mbulmarahu pe isok Yesus ipa, “Wou andre asomwi sahin nongan hu tora tasuhuhuri wou iyaliy

ndre pwi?” ⁶¹ Hapeko Yesus imun o iro, pe kinsomwi hu kinna sahin nongan pwi.

Pwen pris ihohin isok yiy paiwe ipa, “Wou ara Kristus, Noru Ngindrai Haiyan, ndre pwi?”

⁶² Pe Yesus isomwi yiy ipa, “Yo ara; yo kopu. Pwen kamulan andre wawu kanime Noru Ndramat kimpwan iya pwen te nima Ngindrai mot, mepo yiy pwokeyan masih. Pe andre kanime yiy kisa kiyapolo kokom para yang.”

⁶³ Pwen pris ihohin ara, indrohomwiri koiwen pe ipwai ipa, “Mbuna katen hu ndramat tiken paiwe para katiyani kultuw tan pwi. ⁶⁴ Wawu kanhilingiy tehe yiy kinpwasimiri ngala Ngindrai. Pwen wawu lohonganiny tappeh?”

Pwen hu masih hupwai tisingiy tehe Yesus irakultuw mwomwan, pwen pe andre katingundrun kimat.

⁶⁵ Pwen hu tiken tahu ara husokombunihi yiy. Pe husumwa maran iya koyau pe hutti yiy iya nimahu pe hupwai iya tan hupa, “Apa wou poropet? Apwai!” Pwen hu makundrayen tiken ara huwiri yiy pe huhusili yiy.

Petrus ipwai tehe yiy ikowu ta Yesus

⁶⁶ Petrus iro ndron kalsiu pwan nondriya kou, pe pihin hamou para pwandrendres ta pris ihohin ara irikai isa

⁶⁷ Pwen maran iya pe inime Petrus iro ling mwan. Pe ituluwani yiy, pe ipwai iya tan ipa,

“Wou ara, aro sura Yesus para Nasaret i.”

⁶⁸ Hapeko Petrus ipa pwi iya nongnan ipa, “Yo ukowu pe kunpahasani sehe nongan ata wong iyaliy pwi.” Pwen iyau iya poho mara kou imwonen, pe tutut irang.

⁶⁹ Pwen pihin para pwan-drendres ara inime yiy paiwe yi, pe ipwai iya kili yihu hiyeh huro tine ngilsen ipa, “Yiy ita ara hamou tahu.” ⁷⁰ Hapeko ipa pwi paiwe yi.

Iyamulan hape, yihu hiyeh huro tine ngilsen hupwai iya kili Petrus hupa, “Ndrokonan, wou ara hamou tahu, paratesah, wou ara ndramira Kaliliy.”

⁷¹ Pwen Petrus irandran-gan pe ipa, “Upwai ndroko-nan, ndramat mepo wawu tora wong iya tan, ara ukowu tan. Urandran-gan tehe kapa kupwasoyou pwen Ngindrai kiten ano.”

⁷² Pwen indrou pwi pe tutut irang paiwe yi, pe Petrus ilohongani nongna Yesus kinpwai mamu kinna tan ipa, “Tutut kinrang maporolusap mapu, hapeko andre apa akowu to maporotisap.” Pwen Petrus ilohonganiny pe irang turut.

15

Huiki Yesus iya kili Pailat

¹ Pwen, makohuping sahin opu, hu namandran tahu pris, hu yapane kol, hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou, pe

hu pohon tahu pris masih, huya mbultere hu para hu karawurani lohongahu. Pwen huwasi Yesus pe huluwi yiy iya mawen pe huyaiki yiy iya nima ndramat para tamwaniye ngalan Pailat.

² Pe Pailat isok Yesus ipa, “Wou ara King tahu Yutah, ndre pwi?”

Pe Yesus isomwi yiy ipa, “Tehe apwai ara.”

³ Pe hu namandran tahu pris hurasusut nongan soyon iya kili Yesus. ⁴ Pwen Pailat isok yiy porosih i ipa, “Wou andre asomwi sahin nongan ndre pwi? Anime hurasusut nongan soyon mwomwan isa ndritam!”

⁵ Hapeko Yesus kinsomwi sahin nongan pwi, pe Pailat lolohonge soyon.

Pailat ipwai para hu kaiki Yesus kiya kei tondrih

⁶ Pwen irahihini lang para Yon para Pasopa, hayou sih tehe sih, Pailat ngara kitali hamou tahu iro kou kisa ngawan. Kapa hu ndramat masih kapohowe ngala sehe ndramat hunamiliy ita nondriya kou, pwen yiy ara ko andre Pailat kitali yiy kisa ngawan. ⁷ Koluw hu kaniyki hu ndramat tiken kanna nondriya kou. Hu ndramat ara hutandroindroi pe hupopahun iya sura hu yapane kol, pe hutingundru hu ndramat hayah humat. Pe ndramat hamou ngalan Parapas ara yiy hamou tahu yi. ⁸ Pwen hu ndramat tiken husarayah husa kili Pailat,

pe husike yiy para kimbusiy kiya kili hu sehe lohongai ngara kimbusiy hayou sih tehe sih.

⁹ Hapeko Pailat isomwi hu pe ipa, “Wawu namiliy para kutali King para Yutah kisa kili wawu?” ¹⁰ Pailat ipa-hasaniny tehe hu namandran tahu pris ara huiki Yesus iya nongan, paratesah, hundrangis iya tan. ¹¹ Hapeko hu namandran tahu pris ara husuhuri hu ndramat huro wule para hu kasok Pailat tehe mbuna kitali Yesus, hapeko kitali Parapas kisa ngawan kili hu.

¹² Pailat isomwi hu paiwe ipa, “Wawu namili yo para kumbusi tesah kata ndramat ita, mepo wawu pohowe yiy King tahu Yutah?”

¹³ Pe hupalngai anan hupa, “Kaiki yiy kiya kei tondrih!”

¹⁴ Hapeko Pailat iro pwai iya tahu ipa, “Paratappreh? Imbusi tesah mwomwan?”

Hapeko hupalngai naman-dran iya hupa, “Kaiyki yiy kiya kei tondrih!”

¹⁵ Pwen pe Pailat irambumbuni hu para hukapwes. Pwen itali Parapas iya ngawan kili hu, pe iyki Yesus iya nima hu makundrayen pe humwiriyani yiy. Pwen ipwai iya kili hu makundrayen para hu kaiki yiy kiya kei tondrih.

Hu makundrayen hupwasimiri Yesus

¹⁶ Pwen hu makundrayen huluwi yiy iya ngawan, pe huwiri yiy iya nondriya kou

para kalsuwa hu makundrayen. Pwen huyoh hu makundrayen masih husa wule. ¹⁷ Pwen huwiri koyau anandritan hasai, pe husuluyani Yesus iyaliy. Pwen hurakaiyani maskei hamou maporon tehe kasahayapai, pe huikiy iya payan. ¹⁸ Pwen huro palngai anan pe hupwasimiri yiy hupa, “Oi, King tahu Yutah!” ¹⁹ Pwen hurapaingi payan iya parah ken iho ken, pe husokombunihi yiy. Pe hutumbuwe ngundruhu pe hutukuruhu iyatan. ²⁰ Hupwasimiri yiy ihipwen, pe hutali koyau anandritan iro kili yiy isa mawen. Pwen husuluye yiy paiwe iya koiwen imwonen, pe huluwi yiy iya ngawan para hu kayaiki yiy kiya kei tondrih.

Huiki Yesus iya kei tondrih

²¹ Huropo huya pe hupuhunani ndramat hamou ngalan Simon, ndramira Sairini. Yiy ara tama Aleksandra pe Rupus. Yiy ipwen te kol ngawan iropo isa nakiya kol namandran. Pwen hu makundrayen ara hu rakekeyani yiy para kikuni kei tondrih ta Yesus. ²² Pwen huwiri Yesus iya kol hakol ngalan Kolkota. Pe ndroiya ngala kol ara, ara “kolo ndruwi paya ndramat.” ²³ Pe hu pakahang Yesus wain mepo hurapaiwaniy iyasura marasin para kiyin, hapeko kinimwiy pwi yoh. ²⁴ Pwen huiki yiy iya kei tondrih

pe hutaingani koiwen tehe toro: hunonoyou pokomus para kipwaingani hiyeh tahu andre kiwiri menmenan.

²⁵ Iho mandroulang, paramwandrai iro mandrosih, pwen huiki yiy iya kei tondrih. ²⁶ Pe huratuluwi koran ita konoh iho ndrita payan ara ipa toro, “King tahu Yutah.” ²⁷ Pe huiki hilu ndramat malmou para pahana ara hilya kei tondrih malkou hilya sura yiy. Huiki hamou iya pwen te niman mot pe hamou iya pwen te niman kamou. ²⁸ Pwen nongan mepo Ngindrai kinpwai koluw kinna, kinsarayah ndrokonan, ara ipa toro: “Hundromwa yiy iyapolo hu ndramat para takultuw.” ²⁹ Pe yihu hiyeh mepo huro rikai iya isa, ara hupwasimiri yiy pe humbuwani payahu pe hupa, “Yo! Apa ndre naleiwani numwa totohun pe napwiliy kiya nondriya lang maroyoh o, ndre?” ³⁰ Asopwat wou mbukenan, pe atali kei tondrih asa pwan.”

³¹ Pwen tehen aliy i hu namandran tahu pris, pe hu ndramat para hinuwani nongan para pwahanou ara, huye pwasimiri yiy mwalinga hu, hupa, “Kinsopwat hu tiken kinna, hapeko mahapo yiy kinlahiy para kisopwat yiy mbukenan pwi. ³² Kiya, ndramat para kisopwat hu ndramat hira, mepo ipa yiy King tahu Yisrayel, ara hiyan para kitali kei tondrih pe kisa

pwan. Pwen andre yowu kanime yiy pe lohonga yowu kipwotisingi yiy.” Pe hilu mepo hilho kei tondrih sura yiy, ara hilu pwasimiri yiy tehen aliy i.

Yesus imat

³³ Pwen iho ndrokolo lang pe paramwandrai iro songui pe luwoh, ara kol pwan masih ilokuh ipoo iya manne paramwandrai maroyoh ³⁴ Iho nondriya paramwandrai maroyoh, Yesus iwayeh pwokeyan iya, ipa toro: “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Ndroiyi nongna kolo hu ara ipa toro: “Ngindrai to, Ngindrai to, paratappéh antali yo?”

³⁵ Pe tiken tahu nepo huro tine ngilsen, ara huhulingi yiy iwayeh pe hupa, “Aka-halingiy, ita yoh Eliyah, ndre?”

³⁶ Pwen hamou iro mwalinga hu ingap iya, pe itaimani nanmam iya wain susuwen pe iwasiy iya parah sahin pe iykiy iya kili Yesus para kiyin. Pwen pe ipwai ipa, “Kiro pe tukanime; andre Eliyah kisa pe kitali yiy kisa pwan, ndre pwi?”

³⁷ Pwen Yesus iwayeh pwokeyan iya paiwe, pe kunuwen ihipwen pe imat.

³⁸ Tandrohongan imat ara, koyau hamou iho ndrungak nondriya numwa totohun namandran ara ilen iya maltoh. Ilen iho paingan pe isahandrek isa pwan. ³⁹ Pwen ndramat mepo iya pohon tahu makundrayen mepo iro tine haroh ngilse

Yesus, ara inime kaipisa kimat ta Yesus, pe ipa, “Ndrokonan masih! Ndramat aro, ara Noru Ngindrai.”

⁴⁰ Pe hu pihin hayah ara, huro ndron mwanan hape pe huro nime. Mwalinga hu pihin ara, ara Mariya para Maktala, Mariya mepo tina Yakopus mbusukau pe Yoses, pe iyasura Salome. ⁴¹ Hu pihin ara, ngara hukoho ndruwa Yesus, pe ngara hu kasopwat yiy ma iro ndron Kaliliy. Pe hu pihin hitun i, huro aliy ara, ara hu kanrikai pwen huyapolo Yesus husa Yerusalem.

Huiki nombuwe Yesus iya ngat sou

⁴² Pe kol iho piyah, pe ponokule para lang Sapat nakisarayah. ⁴³ Pwen Yosep yapa Arimatiya isarayah. Yiy ara poh hamou hiyan tahu Yutah. Pe yiy ara hamou tahu hiyeh iro sohoni lenge King Ngindrai andre kisa. Pwen yiy ara ndriyan ipwokeyani yiy pe iya nime Pailat pe isike yiy para kiwiri nombuwe Yesus. ⁴⁴ Pailat ara ilolohonge soyon pe ipa, “Yesus ara kinimat, ndre?” Pwen iyoh iya kili pohon tahu makundrayen, pe isike yiy para kipahasaniy tehe Yesus kinimat ndre mapu. ⁴⁵ Pwen ihilingi nongna pohon tahu makundrayen, pe isomwiy, pe ipa hiyan para nombuwe Yesus kiya kili Yosep. ⁴⁶ Pwen Yosep isowani koyau hamou pallen, pe itali nombuwe Yesus isa pwan, pe isumwa

yyi iya koyau ara. Pe iwiri nombuwen pe iyaikiy iya ngat sih mepo hu kanrai iro pat sou. Pwen itiriyani pat sih isingori poho mara ngat ara. ⁴⁷ Pe Mariya para Maktala pe Mariya tina Yoses ara huro nimei hapeleheh mepo huroni Yesus iyaliy.

16

Yesus itine paiwe

¹ Pwen lang para Sapat kinhipwen pe Mariya para Maktala, Mariya tina Yakopus, pe Salome, huya sowani ndraikey pe melit hayah mangonohon layin, pe hu pakaya tumwiy kiya nombuwe Yesus. ² Makohuping o, iya lang sih imu para sandre sih, hu pihin ara huya ngat maparamwandrai iro sisiyaniy o. ³ Pwen huro wong mwalinga hu hupa, “Hiyeh ndrokongan andre kitiriyani pat kiltou kiya mawen poho mara ngat?”

⁴ Pwen huyarayah pe marahu pakitandras o, hunime pat ara, ara hu kantiriyaniy kinna mawen. Pe pat ara namandra-namandan iya. ⁵ Pe husong huya nondriya ngat, pe hunime wihou hamou, koiwen pallen pe niwen, ara imimpwan iya pwen te mot. Pwen pe huteleh mwomwan.

⁶ Hapeko wihou ara ipwai iya tahu ipa, “Mbuna akateleh mwomwan. Yo upahasaniy tehe wawu tora ten Yesus, ndramira Nasaret,

hiyeh mepo imat iho kei ton-drih. Yiy kinto iye pwi. Yiy kintine. Akanime nokun huiki yiy iyen aliy, ara iye. ⁷ Pwen wawu kaya mahapo pe akapwai kiya ta ndramiran hu, pe Petrus i, tehe Yesus ara kinna mu tawawu kinna Kaliliy. Pe wawu andre kaya nime yiy kayaliy, tehe koluw kinpwai kinsa ta wawu.”

⁸ Pwen husong ngat husa ngawan, pe huwop huya mawen. Paratesah, hulelen pe lohongahu indrap. Pe hu kannese ndrainga hamou pwi, paratesah, hunoh.

Mariya para Maktala inime Yesus

⁹ *Yesus itine kimat makohuping o, iya lang sih imu para sandre sih. Pe yiy iyarayah imu iya kili Mariya para Maktala hiyeh mepo koluw kinrapiyani payit manandrtimou iro ndritan iya mawen. ¹⁰ Pwen Mariya para Maktala ara, iya pe inese ndrainga hu hiyeh mepo hu ngara koro sura Yesus, tandrohonga huro nondriya numwa merei pe huro rang. ¹¹ Tandrohonga huhulong kili Mariya tehe Yesus kintine, pe kinnime yiy pwen, hapeko ndriyahu kinpwotisingi nongnan pwi.

Hilu ndramira Yesus malmou hilu puhunani yiy iho sai

¹² Pe iyamulan hape, yiy ipiy pe iyarayah iya kili hilu ndramiran malmou hilu rotokai nakatali kol

* 16:9: Nondriya hu puk Paipel tiken para koluw, Markus 9:9-20 ara kinto pwi.

namandran kaya ngawan.
 13 Pwen hiluya pe hilnese ndrainga hu ndramira Yesus masih, hapeko ndriyahu kinpwotisingi nongna hilu pwi yi.

Yesus iyki pwoke iya kili ndramiran hu para kapo mbulyan

14 Iyamulan paraliy, Yesus iyarayah iya kili ndramiran hu songui pe hamou hurompwan hurakaiyani keyau para namnam. Pwen ipwomate hu, paratesah, hu kanpwotisingi lohongahu pwi, pe payahu ara pwokeyan iya. Ipwai tehen toro, paratesah, ndriyahu kinpwotisingi nongnahu pwi, mepo hiyeh hunime yiy imu pe husa nese iya tahu tehe kintine.

15 Pwen ipwai iya tahu ipa, "Akaya kene kol pwan masih, pe akapohowe nongan hiyan kiya kili hu masakene mepo Ngindrai imangsaniy. 16 Hiyeh ndriyan kipwotisingi yo pe hu kawiri paptais ara andre

kiro hiyan. Hapeko hiyeh mepo ndriyan kinpwotisingi yo pwi ara, andre kikuni kora kultuwayin. 17 Pe hu ndraikiya pwoke to iye, ara andre kiro ndruwa hiyeh hu kapwotisingi yo: kiya ngolo, andre hu karapiyani hu payit, pe andre hu kawong kiya nongna kol hakol-hakol. 18 Pe andre hu kasap mwat para taya ndramat, pe kapa hu kayin melit ngahan tunguyan ara andre kinngahi hu pwi. Pe andre hu kaiki nimahu kiya ndrita hu ndramat humwa pe andre hu kangoh i."

Ngindrai iwiri Yesus iya kol paingan

19 Pwen Yapan iwong iya kili hu ihipwen, pe Ngindrai isoli yiy iya kol paingan, pe iya impwan iya pwen te nima Ngindrai mot. 20 Pwen ndramiran hu huya kol pwan masih pe huya tiyani nongnan. Yapan iro pombulen iyasurahu, pe iyki ndraikiya pwoke ara para kipwokeyani nongnahu.